

Sala R
Gab. 53
Est.
Tab. 54
N.º 4

R
54
4

En

(A) - 56 - 1

ANTONII LODOVICI MEDI-
 CI OLYSSIPPONENSIS DE RE
 MEDICA OPERA QUAE
 HIC SEQUUNTUR.

- ☞ Erotematum siue cōmentariorum in libros de crisibus Galeni libri tres. ☞
- ☞ Erotematū numeri ternarij libri sex in quibus tota ferè ars medica cōtinetur.
- ☞ Erotemata de difficili spiratione. ☞
- ☞ Erotematum de usu respirationis liber alius. ☞
- ☞ De corde liber unus absolutissimus in quo tum Aristotelis q̄ plurimi erro-
 res explicantur, tum uero plurimæ quæstiones enodantur. ☞
- ☞ Galeni liber de ptisana. ☞
- ☞ Galeni de eo quod sit animal, id quod utero continetur. ☞
- ☞ De eo q̄ Galenus animam immortalem esse dubitauerit, liber unus. ☞
- ☞ Item alia quædam. legat lector candidus ☞ nec sermonis ornatum nec doctri-
 nã exquisitã quod rarū est in homine nec in Latio, nec in bellade nato desiderabit.

Sapientem supra

Nosce te ipsum.

☞ OLYSSIPPONE. ☞
 M. D. XL.

AD CLARISSIMUM VIRVM IOANNEM DE
BARROS ANTONII LODOVICI MEDICI
OLISSIPPONENSIS EPISTOLA.

Vm quosdam Erotematum libros uir clarissime in uulgus edere debuissim, quibus maximā
medicinæ theorices partem cōprehendisse mihi uideor. Et opus sine patrono prodire re-
cusaret, eos tibi imprimis nuncupandos statui sub cuius auspicijs hoc opus in manus hominū
daretur. Tu nāq; ut ille inquit me as esse aliquid iugas existimare soles. Tu magnifice de
nobis nostrisq; litteris sentis, te nullum alium præstantiorem defensorum meis scriptis cō-
parare possim. Tu eruditione & nobilitate præstas, siquidem uera nobilitas est uirum in-
tegrissimum & incorruptum sese præstare. Nulli ocij & negocij ratio magis quam tibi
uni constat & perire omne tempus arbitraris, quod in libris litterisq; non insumatur, dies
reipublicæ impendis, noctes cum musis & ingenuis commentationibus commutas, maioremq; omnino partem studio
quam somno tribuis. Tuoq; ex ore quod de Nestore scripsit Homerus melle dulcior profluit oratio. Tu itaq; multo-
rum millium mihi instar es, quod de Platone dixisse poetam Antimachum ferunt. Ad hæc tuis humeris regia & pu-
blica incumbunt negocia. Cūq; ut Bias inquit magistratus urum ostendat, in hoc publico munere quo fungeris, &
rerum indicarum negocia procuras: talem te & iam per multos annos gessisti, ut omnibus miraculo habearis, adeo ut
neq; Momus ipse (qui Veneris sandalium ut nimis crepūātem & stridulum reprehendere ausus est, Iouiūq; etiam uis-
tio dedit q; hominum fenestrata pectora non fecisset) nihil in te inuenire possit quod iure carpat. Ita omnem uicij &
suspitionis notam reliquisti ut nihil sinistri quisquam de te suspicari queat. Iam uero cum multa tua in me beneficia
extarēt opere præciam sane fuit & ratio exigebat, ut nos te hoc litterario munere donaremus, ut sit nostra ergate ob-
seruantie immortale monumentum, multum imo uero plurimum se tibi medici omnes, debere fatebuntur: quicumq; in
horum librorum lectione fuerint uersati. Omnes amant breuitatem, prolixos sermones fugiunt quāuis utiles, omnes
ut Plinius inquit ingeniorū oblectamēta & amenitates querimus. Nihil legere iuuat quod nō breuibus sententijs clau-
datur. si quis liber magnus est, eius uix tribus paginis perlectis, mox illum ē manibus deponunt, neq; abs re dixit Flaca-
cus. Quicquid precipias esto breuis. Cum igitur nos hoc in opere tibi dicato quam plurima & exquisitissima ex Ga-
leni omnium medicorum sine contouersia facile principis librorum uastissimo pelago breuiter nouo quodam & io-
cundo & aphoristico modo docuerimus, non est q; nobis homines immortales gratias non referant. Tu igitur hos li-
bros à calūniatorum morsibus defendas, nullum tam præclarum est opus quin suos uiriliter habeat, qui dānant
in publico quod legunt in secreto, detrahūt omnibus etiam ijs quæ non intelligere possunt, tenere se artem pollicentur,
cum tamen nunq̄ quicq̄ quod lectu dignum sit ex arte proficiant. Methodum se scire proficiētur: quem tamen nunq̄ ex-
ercuerunt aut ex ea fructum aliquem protulerunt. Iudicium sibi uendicant miseri, homines cum tamen mente & cere-
bro iudicioq; careant. De quibus inquit Paulus semper addiscētes nunq̄ ad finem peruenire potentes, ingeniosi in alie-
no libro uideri uolunt. Hij nullam aliam subinde quam ex aliorum reprehensione maiorem sibi gloriam aucu-
pantur. Et quemadmodum cantharides inter leta sata & feraces fruges proueniūt, & muscæ ad suauissima & fla-
grantissima (quod Salomon prodidit) unguenta cōuolant, sic ij optimis & nobilissimis ingenijs nihil aliud quam de-
trahere & allatrare nouerunt. Et ut magis Basilij exemplo utar. Quemadmodum iniqui pictores ex uitijs & de-
honestamētis corporis ut scilicet ex deformi oris hiatu, in statis buccis, oblonga naso, distortis oculis, exiguo capite, &
turpi caluicio effigies quasdam cognoscendas tradunt. Ita & ij optimis, quibusq; pretermisus neuos quosdam qui
etiam in formoso corpore pulchriores uideri solent insectantur, & uoculam aliquam aut syllabam lacerant atq; ex
uno omnium iudicium faciunt. Optime & egregie cum rebus humanis ageretur: si uirtuti sua ratio constaret & de-
bitus honos redderetur. Hinc & non iniuria quendam magni nominis philosophum se non adeo profecisse dixisse se-
runt: q; nullus adhuc sibi inuidisset. Tunc equidem mihi plurimum placere soleo: & me aliquid profecisse cognosco
quando aliquos emulatione ex agitari uideo. Inuidia (ut Pindarus inquit) miseratione multo præstantior est. displi-
cuisse malis non minima laus est. Hos ego ad coruos (ut in Græco prouerbio est) mitto, mediumq; unguem mando,
nunq̄ propter illos nostrum cessabit ingenium, cæteros autem qui sunt probi (quales plurimos esse non dubito) rogatos
uolo, ut more Ephecticorum philosophorum epochen amant, cohibeant assensum, tarde sententiam proferant: sutor
(quod monuit Appelles) ultra crepidā non iudicet intelligāt prius deinde lacerent, trutinent omnia & uelut in exa-
mine expendāt: & tādē si quam ex nostris laboribus utilitatē retulerint (quod Thales à discipulo petit) auctorem
fateantur & nobis quod Aristoteles in Elenchis postulat: condignas grates cognosceant. Vale musigetæ & bonis
litteris quod semper facis fauere perge.

M. D. XL.

2

ANTONII LODOVICI MEDI- CI OLYSSIPPONENSIS EROTEM A-

tum libri tres: in libros de crisi Galeni, in quibus quæcunq; ab illo, tū
in prædicto opere, tum uero alijs in locis scripta sunt: ad ean-
dem materiam pertinentia, exactissime & com-
pendiose continentur, opus & facun-
dum, & medicinæ candidatis
utilissimum.

Quid est crisis? Est magna & subita mutatio in morbo ad bonum
uel ad malum, uel est perturbatio antecedens illam mutationem.

2 Quot sunt tempora morbi? Quattuor. Principium augmen-
tum, status & declinatio. Scire autē operæpretiū est, alia quidem
esse particularia accessionum singularum tempora, alia
uero in uniuersum totius morbi, & q; plures sane in in-
termittentibus sunt eiusmodi inuasionum partes, pau-
tiores in cōtinuis, quæ ex dierum interuallo acutius premunt, duplo autem minores:
in continentibus febribus, quæ æquali usq; ad exitum tenore affligunt, numerantur.

3 Quot sunt in intermittētib; particularia tempora? Sex. primū quidem tempus
est, quo uel perfrictionibus, uel horrore, uel rigore per mēbra eunte subito corripit-
tur æger & molestijs quibusdā capitur, & ægre fert, & cōtrahi in sese, & hor-
rere incipit. Secūdum est inæqualitatis tempus per quod calor cōtratendit, & ab
alto ad extimas partes reuocatur, quoad per totū sit æquabili distributione diffu-
sus. Tertium est incrementi tempus: cum calor iā per omnia sparsus, uires continuo
suscipit, & successiuis incremētis adaugetur. Excipit post hæc uigor cum calor in-
æquali tenore perstat, deinde declinatio, cū omnia hæc iam declinant, & calor fit
minor, & perhalitū digeritur, relinquensq; thoracis partes ad sūmos pedes paula-
tim descendit. sextum tempus infebrecitationis & quietis suscipit, quod ad reliqua
tempora subsequitur.

4 In febribus continuis quæ accessiones capiunt, quot partialia tēpora inueniun-
tur? Quinq;: nā cætera omnia ferme sunt paria, præterq; q; ad infebrecitationē non
terminantur. In ijs igitur quæ rigorem uel horrorem, uel perfrictionem inuadentes
fatiunt, facilis est priorū illorum temporum ab alijs dignotio, sed tam in hijs, q; in
quibus nulla fit cum ingruunt accessionis significatio, tēpus illud quod ad quietem

sequitur, & inæqualitatis statū, preclare systole id est pulsus contractio circūscribit. Namq; & si quædam sint, quæ nec frigoris nec rigoris imprimunt sensum, nec significationem faciunt, quod est ceu quoddam classicum antecedens futuræ febris: in omnibus ijs tamen pulsus intro citatiores & frequentiores manifesto conspitiuntur, quibus & tardior & rarior non parum appareat dilatatio.

5 In febribus continentibus quæ nec frigere, nec horrere compellunt, quot partes poni debent? Tres dūtaxat. Nam calor à principio successiue adaugetur quoad in summum uigorem perueniat. In ijs siquidē tria integra tēpora perfecte pereunt, nō enim significationē inuasionemue cōmittunt, nec calor à principio intus colligitur, nec mox inequaliter diffunditur, nec quies aliqua conceditur, sed confestim ab initio annotationem accessionemue incompressam faciunt, hoc est eam in qua ne quicq; articularum ictus reciprocant ad interna.

6 Qui morbi habent uniuersalia hæc quattuor tēpora? Salubres. nam exitiales, quidam in principio, quidam in ascensu, quidam in ipso uigore perimunt. Verū hæc cruditatibus & coctionibus optime inter se distinguuntur.

7 Quo pacto nuncupat medicorum summus Hippocrates hæc uniuersalia tempora? Vocat catastases hoc est constitutiones cum ait, paroxysmos & constitutiones morbi indicabunt.

8 Qui modus dignotionis horum tēporum? Non alius q̄ quem docuit Hippocrates: ex idea morbi, ex anni temporibus, ex accessionum ad inuicem collatione, necnon & ex ijs quæ superapparent.

9 Ex morbi natura quo modo dignoscuntur? Si morbus sit ex genere eorum qui diu durant, longiora habet & principium, & reliqua tempora. Si ex acutiore breuiora. Ut tertianam cum uides, iudicas mox hanc cum citius terminetur, principium minus obtinere, & reliqua quæ sequuntur tempora, otius q̄ quartana habituram. Nec enim licet dicere morbum diuturnū, & qui multis finitur mensium spatijs, paria & æqualia, cum eo qui paucis numero periodis porrigitur, uniuersi morbi tempora sortitum. Sic febris ardens, Pleuritis, pulmonum inflammatio phlegmoneue, breue habent principium & alia tempora. Morbi comitiales, articularum dolores, coxendices, & renum affectus, longiora hæc omnia possident.

10 Ex anni temporibus horisue quomodo ægritudinis tempora dignoscemus? Isto modo. Estiuæ quartanæ magna ex parte breues. Autūnales longæ & maxime quæ cum hieme copulant. Eodem modo morbi omnes qui per brumam accidunt, longiores sunt, æstate breuiores, & omnia tempora otius assequantur.

11 Ex accessionum ad inuicem comparatione temporū morbi quā habebimus notitiā? Ex magnitudine, ex lōgitudine, ex propositione seu anticipatione. Vt si primo præcedēte paroxysmo longiore, sequens sit longior, & cum seuis symptomatis ingruat, nec æger ferat facile morbum, & horam solitam anteuertat, non obscura inditia sunt incrementis morbi, & pergentis ad statum. Sin autem & tardius occupet, nec uehementior, nec adeo prolixus, & æger uim morbi æquo animo toleret, sero iudicandum coniectare possis.

12 Ex anticipatione accessionū nū morbus semper incrementum significatur? Non. Quia quidā morbi, non quia augentur, sed ex propria natura hoc faciunt, atq; ab initio ad finem continuo anteuertunt, ut quædam tertianarum genera.

Sub morbi in quibus a ipso nō uincitur sed ex propria ipsi nā nascitur

13 Quomodo horum tempora ex hoc q̄ ante inuadant, inuestigabimus? Si præter morē habita proportione multo citius q̄ solebāt, præriperint hominē incautū.

14 Quid intellexit Hippocrates per ea quæ mox apparent (quæ Græce epiphænomena uocat)? Nihil aliud q̄ uel euacuationes creticas, quæ ut causæ morbi remouere creduntur, uel signa harum excretionum significatiua, & cōcoctionis notas, uel generis uenosi & arteriarum, uel organorum respirationi seruientium, uel alui inferioris.

15 Quotupliciter principii sumitur? Tripliciter. Primo pro prima inuasionem morbi exacta & impartibili, & quæ latitudinis experta est. secundo pro spatio tēporis anteq̄ inuadat secunda accessio. tertio pro toto eo tēpore quo nullæ coctiones in excrementis apparent. Horum modorū primus est reiitiendus omnino à medico, secundus inartifitiosus, tertius artifitiosus.

16 Quinam morbi dicuntur incipientes mox recepisse statū? Qui siue prima siue secunda siue tertia die ad uigorem ueniant, hinc usq; ad morbi integram solutionem extenduntur, absq; hoc quod sensu perceptibilem alteram paroxysmi inuasionem habeant. Quales sunt continuæ quædam febres quas dicit Hippo. mox ut incipiunt florescere atq; uigere.

17 Quomodo coepit Hippo. principium: quando dixit Pleureticis sputum si appareat, incipientem morbum abbreviare? In secunda acceptione. uidelicet ante inuasionem secundi paroxysmi, qui ut plurimum illis per tertium obuiant.

18 Quanto tempore producit principium hoc secundo modo consideratum? Usq; ad diem tertiā ut ex prognostico innotescit, ubi de uultu lætali agitur. Nam cum prædixisset si ab initio talis facies apparuerit, perniciosum, subintulit. Si uero iā uetere existēte morbo, uidelicet triduo, aut quatruiduo, ubi satis patet usq; ad tertiam diem eum principium circumscripsisse.

- 19 Quisnam horum modorum utilissimus in artis operibus est & maxima medico significare est aptus? tertius.
- 20 Quam longo tempore principium hoc secundo modo cōceptum protenditur? quandiu non apparent coctionis signa.
- 21 Est ne hoc modo principium æquale in omnibus morbis, an singulis peculiare? unicuiq; suum proprium initium est, & sic sumptum ad multos etiam quaternarios porrigitur, & etiam ad menses in ægritudinibus que tarde concoquantur.
- 22 Inflammationes phlegmonæue quot habent tempora? hæc ipsa quattuor. Incipit namq; per totum id tempus, per quod fluxio sanguinis ad particulam deriuatur, late meatus omnes & cavitates distendens (talis enim inflammationum generationis est modus) cum autem putrore sanguis qui influxit, corripitur: & fundi incipit, propter calorem, quæ defluxio quicuerit, inflammationis tunc incrementum est. Vbi autem cruor in pus conuertitur, inflammatio uiget, quo tempore & dolores augentur, & febres magis accidunt. At cum exacte suppuratio uel perfecta est, uel digesta remedijs, & discussa perhalitum materia cōcessit, ad declinationem maturasse inflammationem manifestum est. Nam & accidentia releuantur, & omnia leuius & mirius se habere circa ægrum uidentur.
- 23 Quo pacto in febribus quæ à putrescentibus humoribus proueniunt, hæc tempora separantur? hoc modo. Totum id tempus per quod morbus permanet incoctus, principium est. Cum autem cruditatis signa remittuntur, & incipit ægritudo coqui, augmento id tempus assignatur, quo coctiones indies & continuo magis procedunt. Vbi uero omnibus numeris absoluta concoctio est, statum id tempus esse dicimus. Cum autem accidētia mitiora iam sunt, & leuior morbus, declinationem aduenisse asserimus.
- 24 In ulceribus quo pacto horum temporum distinctio accipietur? hoc modo. à principio multæ, & tenues, & crudæ sanies in particulam ulcere obsessam influunt, processu pauciores, & crassiores. in statu non iam serosæ illæ humiditates ab ulcere destillant, sed tabo & pure quodam tenui membrum apparet cōspersum, cuius cum fuerit minuta quantitas, & crassitudinem fuerit indeptū, declinationem ulcerum adesse nequicq; ambigendum est.
- 25 In inflammationibus oculorum (quas Ophthalmias appellant) hæc quomodo discernemus? in præoptu id est. Incipiēte malo multa, & tenuis, & acris, & mordax ad oculum defluxio deriuatur. Profectu temporis minor, sed tamen crassior. In statu lippitudines quædam (quas lemas uocant) adeo lentæ & crassæ cōspiciuntur, ut genas glutinent, & uix oculos aperire sinant, ubi uero declinatio adest, lip-

pitudo tum crasse scit, tum seipsa minor euadit.

26 In destillationibus ad fauces, & ad nares (quas grauedines & rauedines nominant) & in ijs quae per os & palatum expurgantur, insunt ne haec omnia temporaria? Eadem omnino ratio de ijs & pronuntiatio est. Sub principiu multa, & tenuia, & acria, & incocta purgant & educunt. Pautiora & magis crassa cum morbus increuit. In uigore autem nondum iam stiriam, quae naso propendeat, sed muccu crassiore emungunt, (quem blanā & myxam Graecorum filij nuncupare moris habent) Postremo id quod emungitur, multo minus & crassius, & ex albo pallidum est. Ita igitur in omnibus se res habere dignoscitur. Circa principia omnia cruda sunt, & incocta, & quanto morbus principio propior est, quanto autem ad statum magis accedit, decoctior omnino redditur. Nam in coctionibus quae a natura sunt, crassities substantiae plurimū comitari solet, ut pote quae humores quoscunq; ad nutritionem solidarum particularum conuertere semper enitatur. Quo fit ut coctiones semper ingrossent tum urinas, tum alui excrementa in ijs qui non concoquunt, ad haec & expuitiones, in ijs qui a Pulmonia uel a Pleuritide laborant, sed & purulentia in ulceribus, & lippitudines in oculoru Epiphoris, preterea & pituitates in defluxionibus, & destillationibus uel grauedinibus ad nares. Omnia haec quippe principio cruda & tenuia uisuntur, cum autem coctiones procedunt, crassitudinem substantiae induunt & acquirunt.

27 Quare qui inflamatas particulas confestim ab initio morbi purgatione soluerentur, ex eo humore qui est infarctus, & tumorem durum inflammationeq; efficit, nihil adimunt, sanas autem partes liquefaciunt? Quonia non coedit passio, nec facile sequitur, dum adhuc permanet incocta.

28 Quare concocta iussit purgari Hippo. & per principia hoc factum cauere? Quoniam tunc morbus est crudus, & humores crassi, atq; lenti, non bene parent tractui purgantium medicamentorum.

29 Quare idem auctor in prima sectione Aphorismorum: in acutis quidem passionibus raro utendū pharmitijs id est medicinis purgantibus precipit, sed in principijs tamen hoc faciendum, quando ita res ferat, sibi enim pugnare uidetur? quonia ibi per acutas passiones, eas in quibus humores turgēt (quas medicis moris est appellare furiosas) intellexit.

30 Quae egritudines turgidae dicuntur? turgere proprie competit animalibus ad usum uenereum rapiendum properantibus. Per translationem autem egritudines illae turgescere nuncupantur, quae nimis urgent, celeriterq; mouetur, & in quibus laborantis sensus, ab inordinato humorum & spirituu flatuuue motu irritantur.

de hoc uide m. fice. 4. acuto. et 4. de med. b. c. 10.

- 31 Quare huiusmodi ægri tudines inter initia purgare licet? quia ad leuiorem attractionem, mobilitas humorū aliquid facit. eos autem morbos in quibus succi non solum crudi, sed & stabiles in aliquo loco sunt permanentes, nullatenus experiri aut mouere tentamus.
- 32 Super apparētium quotuplex est modus? triplex. primo modo euacuationes quæcunq; aut abscessus, aut sudores, uomitus, alui secessus: sanguinis fluores, collectiones trans aures, super apparentia dicuntur, & hæc si eueniant tanq; causa remouent morbos. Secūdo super apparētia uocamus signa illa euacuationum significatiua ut delirium, peruigilium, dolores, lachrimas, somnum grauem a quo difficilis sit excitatio, uertigines, respirādi difficultates. Principalissime autem & propriissime super apparentia nuncupantur signa concoctionis morborum.
- 33 Quod est signum significans supra genus uenosum, humoresq; qui in ijs continentur:urina. Et alia quidem supra cruditatem notat, ut ea quæ alba, tenuis & aquea est. Alia uero interitum designat, ut nigra, alia uero salutis & concoctionis certissimum signum est.
- 34 Quod est signum denotans supra membra respirationi destinata? Sputum & aliud quidem cruditatis est nota, ut si nulla, aut si cum tussi ualida difficulter expuant. Aliud mortem portendit, ut quod nigrū est. aliud salutem indubitatam & concoctionem ostendit, ubi flauum scilicet est uehementer cōmixtum sputo, & sine labore a principio mox emittitur absq; tussi.
- 35 Sputum quod proprie uocamus? illud quod optimū est, & tale quale est hominum integra ualitudine agentium. Quod uero aut biliosum, aut serosum, aut sanguinis, aut atræbilis mixtura infectū est, hæc omnia expuitiones appellamus.
- 36 Ex quibus signis habemus coniecturam supra uentrē & intestina? ex excrementis quæ triplici etiam differentia diuiduntur. Nam alia cruditates, alia collectiones, alia mortem & perniciem presentaneam presagiunt: ut quæ ex atrabile infra subeunte fiunt.
- 37 Qualia in quibus contemplari oportet? In febris omnibus urinā: & etiam in morbis uesticæ, ureterū, penis, renum. In costali autem dolore, aut pulmonis, aut musculorum thoracis inflammationibus, & deniq; in passionibus pectoris, & membrorum usu respirationis fungentiū, sputum: & urinam precipue in Pleuresi: nam hæc non est sine febre. Supra affectus autē alui inferioris, uidelicet intestinorum, & uentriculi, si sine febre adsint: finum qui uentre fertur, contemplator: si febris urgeat & urinam.
- 38 Concoctionis signa an semper salubria sint, & iudicandum denuntient mor-

bum? salutem quidem nullo non tempore breui futuram notæ coctionis demonstrat si mox, tardio rem autem, si serius. Non omnino autem iudicio soluendam ægritudinem cōpromittunt, quoniam morbus malum paulatinis accessionibus concoctum ad omnimodam solutionem peruenire possit.

39 An signa cretica, ut fastidia, ut capitis dolores, ut uentriculi remorsus, ut splendores ante oculos apparētes, semper & iudicium illatura, & bona cēseamus? non. sed si in tēpore contingāt, utilia: quandoq; autem noxia, nō nunq; adeo nihil iuuant, ut malum etiam necessarium, & inuitabile denuntient. Et ideo Hippo. nolebat, ut crisima signa apparerent statim à principio. Id autem omni alio uerum magis sane existit, iudicio eum morbum finiendū, quem hæc signa præcesserint.

40 Quando principium finit? cum primum coctionis signa apparuerint. Itaq; ad artificialem coniecturam principij, initium augmenti, ad diffiniendum autem tēpus in quo morbus ascendit: principium status prænouisse necessarium est.

41 Quando morbus incrementa suscipit? quando exacerbationes præponuntur, quando sunt maiores, quando sunt uehementiores.

42 Quādo est status? in acutis quidem passionibus principium crisis est extremus limes ascensus, & initium uigoris. Igitur quādo morbus affatim permutatur (quod iudicari dicimus) quando ægritudo robustissima est, quādo extremos affert labores, uigorē in foribus adesse cognoscito. In morbis autem longis: si duo aut tres paroxysmi post augmentum sunt similes, totum id tempus flatui debetur.

43 An certum numerū paroxysmorū consimilium sit dare quibus uigoris tempus prescribatur? non. sed in morbis acutis non facile tres ad inuicem similes accessiones reperies: in diuturnis autem non tot solum modo, sed & in multo plures status tempus procedit.

44 Excrementum alui per quod significamus supra membra quæ sunt infra tho racem quale optimum est? quod molle, & consistens, continuumue est, & quod ea hora excernitur qua per salutis tempus subibat, quodq; quantitate multitudineue ingestis proportionem respondet.

45 Debet ne aliquid aliud habere excrementum quod nobis bene habere inferio rem aluum & concoctionem optimam ostēdit? ita. Opus namq; est, ut etiam præter illa sit subruffum, nec graueolens.

46 Secessus qui non seruat tempus in salute consuetum potest ne significare supra coctionem laudabilem? poterit. Nihil obstat namq; q; si uis pulchra præcesserit cōcoctio, serius aut otius eat aluus, aut quia calor seu inflāmatio aliquorū membrorū circumstātiū, exuxit & exiccavit excrementa, aut quia non facta fuit cōmo-

decernētia in bono
nō statim debet
reue. in hb. q
f. 2. s. fidem. sect.
in medio

da in totum corpus digestio, adeo ut superfluitates remanserint humidiores.
 47 Si excrementum alui fuerit consistens & molle? quid indicat? ostendit quidem concoctricem facultatem robustam esse, coindicat autem & mox nullam uicinarum particularum esse inflammatione obsessam, & digestionem cibi in totum corpus omni uitio caruisse.

48 Quo modo excrementū coniunctū & molle indicat coctionis ualētiam? quia si diminute fuisset perfecta, non consistens, sed humidius fluidiusq; redderetur.

49 Nūquid igitur hæc non suffiūt ad hoc ut excrementū hora solita egeratur? non. quia potest etiam nū ex alijs causis otior aut morosior illius expulsio fieri.

50 Quid est in causa q̄ citius profluat uenter? debilitas retentricis, aut morsio alicuius irritantis humoris.

51 Prouenit ne aliquando ex fortitudine uirtutis concoquentis? non. quia ea non modo in agris uehementior non est, sed etiam bene cum illis agatur, si non multum a naturali dispositione recedant.

52 Tardius autem quare deijcitur uenter, q̄ dum sani agebant? aut propter concoctionem tardam, aut segnem per intestina delationem.

53 Quare secundum proportionem eorum quæ fuerint esitata, si non reddantur excrementa est malum? quia est signum imbecillitatis excretoriae & expultricis: & causa q̄ maneat intus aliqua excrementa quæ satius erat excerni.

54 Si hæc igitur adsint quid inde conijcere possumus? salubrem esse inferiorem uentrem, & uirtutes expultricem, & alteratricem cōmode agere. Sin autem aliqua ex dictis deficiant, uel relinquuntur, aut tarditatem concoctionis, aut expulsivæ fragilitatem, aut uitium digestionis in corpus causaberis, aut symptoma aliquod sicuti morsum acrium humorum, aut inflāmationem, uel omnino caliditatem membrorum quæ circumstant debito maiorem, in re esse coniectabis.

55 Quare debet esse excrementum non male fetens? quia putrefactionem magnam intus factam demonstrat.

56 Quod est crudum excrementum? Asperum, quod est, & tenue, & humoris expers.

57 Quare subrusum esse debet? quia quod simile est colori comestorū nullam bilem, summe autem rufum: inmodicā influere in excrementa significat, si in principio morbi id contingat. Nam in fine expurgari sufficienter corpus ostendit.

58 Est ne aliud excrementorū genus? profecto. quod non secundū dispositionē aßumptorum fit, sed humores dominantes ostendit, atq; consequitur. Ut est flauum quod a bile pallida gignitur, uiride quod ab eruginosa, atrū a melancholia, aut san-

guine retosto, pingue quod ex colliquatione pinguedinis prouenit, uiscoſum & precedēte deterius, quod fit, cum partes ſolidæ liqueſcunt, in quibus id ſūmopere perſpici debet, ne quis cibus fuerit in cauſa, aut coloris excrementorum, aut lentoris, aut pinguedinis, aut graueolentiæ. Semper enim id quod ui morbi prouenit, diſtinguere oportet, ab eo quod propter externam quampiam cauſam eueniat.

59 Malorum excrementorum ſunt ne alij modi? ſunt. uidelicet ſtridens quod cum crepitu & fragore quodam descendit, ſpumofum, & uarium.

60 Vndenan iſti ortum habere poſſint? ſtridens quidem humiditatem tenuem flatibus recōmixtam, & organorum anguſtias atq; cōtractionem conſequitur, & ex caliditate fit immoderata liquefaciente corpus. Spumofum autem tunc prodit, cum ebulliens aliquod feruensq; , uel ſpiritus flatuoſus pugnant cum humore incluſi, & inequalem affectionem diſpoſitionemue indicat. Varia autē quæ ſunt, uarios quoq; affectus in corpore exiſtentes demonſtrant, & difficulter ſanabiles, atq; malignos, quoniam ſimplex affectio uel breui tempore & facillime curetur, at quæ à cauſarum diuerſitate pendent, longiſſimo tempore ad coctionem indigent: ut ſaneſcant.

61 An excrementum quod conſiſtens & molle eſt, etiam mox leue eſſe neceſſum ſit? omnino. Si enim aliæ partes aſperæ, aliæ fluide eſſent, non eſſet cōtinuum. circumflueret nāq; , nec ſe cum alijs unire poſſet, nec communionem cum illis facere, decidens atq; labascens. Atq; de excrementis alui ſic diſſinire oportet. de urinis reſtat dicamus: quoniam hæc tertia ſignorum genera propoſuimus.

62 Quæ urina optima eſt? quæ ſubrufa, & ſubflaua eſt, & magis quidē ſubrufa, q̄ ſubflaua, craſſitudine mediocris, ſubſidentiā habēs albā, lenem, & æqualem, & multam, non diuulſam, quæ deniq; urinis beſanorum hominum ubi concoctio ſecunda perfectā fuerit, ſimilima eſt.

63 Quid ſignificāt urinae quæ tales non ſunt? Aliæ cruditatem, ut turbidæ, & tenues. Aliæ interitū, ut nigræ, liuidæ, uirides, fetidæ, folioſæ, ſurfuræ, hordei farinae craſſiori ſimiles. Aliæ ſemicoctionem, ut ſubrufæ, & ſubflauæ cū tenuitate ſubſtantiæ: uel habētes hypoſtaſim albam, & leuem, ſed diuulſam, aut non per omne tēpus morbi, ſed uiciſſim talem aparentē. Aliæ longitudinem temporis in quo liberandus ſit ager demonſtrant, ut ualde rubræ cum eiſmodi hypoſtaſi, aut quæ à ſanguine non omnino concocto tinguntur.

64 Urinarum turbulentarum quotuplex eſt differentia? triplex. Nam quædam quibus tales mingantur: mox ſubſidentiam fatiunt, quædam turbidæ extuntes tales uſq; quæq; permanent. quædam cum puræ exierint, poſt tempus perturbantur.

65 Quæ eſt harum urinarum ſignificatio? primæ parum quid de conturbatione

inæquali superesse demōstrant, secundæ agitationē in sanguine uigere & conturbationem significant ratione cuius turbulentia capitis dolor ut plurimū ad tales urinas sequi cōsuevit, quia magna fiat euaporatio ad caput. tertie adhuc nullā coctionem sortitæ sunt, sed concoqui incipere debent.

66 Quæ harū deterior est? Tertia. Longo enim tēpore & uirtute robusta indiget ad coctionem: deinceps secunda, q̄tū malitia relinquitur à tertia, quæ futurā adhuc fluctuationē indicat tanto est prima prauior, in qua fluctuatio iam cessauit.

67 Urinarum tenuium quotuplex est modus? Triplex. Quædā enim aquea est alba scilicet, & tenuis, quædam quæ uentriculi diarrhiæ, aut leuitati intestinorum, proportionē respondet, quæ scilicet præter hoc q̄ aquosa est, etiam nū contineri nō potest, sed celerrime otiusq̄ egreditur. Alius modus est urinarū in quibus pusculum paruum bilis rufæ, urinae illi tenui & aquosæ admiscetur. Veluti si imaginæris modicum quid ex uino tenui & albo aquæ immixtum. Porro si per febres ardentē in quibus biliosa urina esse solet, album & tenue lotium appareat, raptum bilis ad caput, & delirium, & exitium presentaneum præfagit, bilis acrimoniam cerebro sustinere nequeunte.

68 Quæ harum est pessima? Quæ in diabetica profluit. Nam duarū facultatum ultimam perditionem denotat alteratoria scilicet & retētriciis. Quæ uero tenuis tantū, & alba instar aquæ existit, quoad hoc q̄ neutra coctionis aliquid obtinuit, similis est primæ. minus tamen mala, quia unius tantum alteratricis impedimentum significat. tertia exiguum nimis coctionis ostendit, & propinquissima est urinae quæ omnimodo incruduit.

69 Quæ proximæ ijs sunt? Primū quidē subpallida, deinde pallida, quæ & eadē subrufa est. Rufa autē q̄tū ab illis colore distat, tantū & coctione processit. Harum uero quæ pallida est, etiā omnino subrufa est. Nam si in aquā aut pallidi multum aut parum rufi inieceris, idem colos hoc est subrufus perficietur.

70 Quid per rufum, flauum, pallidum, & rubeum colorem intelligendum est? Color rufus albior & turbator est. Flauus nitidior, & purior, atq̄ splendescēs, in quo scilicet uis quædam ignea emicat, quem fuluum (ni fallor) nominare possumus. Albior ruffo est pallidus. Rubeus flauo tanto minus est album, q̄tū flauus à ruffo, albore superatur.

71 Flaua in summo gradu bilis eundē ne reffert colorē quē sanguis postreme flauus? Nō. Sed hic quidē cū ad flauedinē ultimā conscēdit, medius est exquisite inter sanguinē, & bilē flauā naturaliter se habentē. Quā obrē nec exacte horū humorū uterq̄ potest flauissimus fieri, se ipsis tamē magis atq̄ magis flauescere possunt.

72 Quale nam est lotium hominis qui integra ualitudine fruitur? Subrufum & subflauū. Quale si aquam sero sanguinis, & bile flaua perfunderes: euaderet. Atq; lotium sane hominis bene sani, hoc item precario possidet, ut primo quidem mox ut sanguificatio perfecta est, emingatur habens hypostasim albam, multam, lenem, & æqualem, quæ nihil aliud est q̄ humor crudus, congestus in corpore. Quo autem diutius in inedia, & esuritione homo perstiterit, tanto & biliosior & rufior euadat. Nã omne quod est acre & pingue in sanguine, totū id in bilē flauā cōuertitur.

73 In quibus ætatibus & conditionibus urinæ multū de sedimine habent? Vbi lautius & opipare uiuitur, urinæ largum sedimentum obtinēt, ubi parcius, exiguū, ubi tenuiter nullum. Et hieme quidem multum, uere autem paucum. Deniq; pueri & qui uitam inertem agunt, & otio deditam, ij omnes copiosam in lotijs subsidentiam emittunt, alteri ob satietem & ingluuiem nimiam (uoraces nãq; pueri) & quia augendo & nutriendo corpori citius alimentum corripitur, q̄ conficere uentriculus possit, multum de crudo humore exaggerant, in alteris autem ob pingue & altū otium, & ignauiam cui se tradiderunt totos.

74 In quibus morbis requiritur, ut hypostasis qualis dicta est, adsit, ut morbus soluatur? In ijs quidem qui ob satietatem, & plenitudinem, & quietem nimiam febricitant, nisi hypostasis multa alba, lenis, & æqualis adsit appareatue, à morbo expeditum iri, non licet. At quicumq; ob inediam, & ieiunium, & labores graues quos tulerunt, febris sunt correpti, ijs satis ad salutem est, si nubecula alba & suspensa utilia apparuerint, ut à morbo euadant, priusq; aliquid in urina subsideat. Nam & sani qui uictu exquisitiore utuntur, & laborant magis biliosiores & rufo colore infectas urinas obtinent, & quæ de sedimine modicū omnino habeant.

75 An possit igitur urina rufa coctionem portendere? Prorsus si cum hoc in crassitudine medio habuerit modo. Nec Hippo. simpliciter ut crudam urinam rufam accusauit, sed eam quæ preter hoc tenuis etiam nun esset.

76 Quidnam resignant urinæ exitiales quæ farinæ hordei crassiori sunt similes? Grandem colliquefactionem, & mēbrorum æstuosam caliditatem denotāt. Quæ folijs & furfuribus assimilantur, ambæ tales proueniunt, quia superficiales uasorum particule fuerint resolutæ, sed differunt tamen, quia paruiores, & crassiores sunt furfuraceæ, longiores autem & tenuiores, foliaceæ. Nigræ aut calorem maximum, aut frigus & mortificationem innati calidi ostendunt. Nam ita & exterius contingere cernitur ater color, ut apparet in insolatis, aut alio quocūq; modo infrigidatis. Virides urinæ ad nigras in morbis perniciosis ubi reliqua sunt lætalia præcedunt. Liuidæ à frigiditate grandi nunq; non oriuntur. Oleosæ colliquationis

particularum. *Olidae putrefactionis sunt signum indubitanter. Nulli autem eorum quibus urina nigra apparuerit saluantur, & precipue si per totum fuerit atra & crassa. minus exitialis est, quæ hypostasim nigram tantum habuerit, hac leuior, quæ enæorema hoc est suspensum nigrum ostendit, leuius autem omnino malum significant, quibus nubecula dumtaxat, & sublimes partes nigrescunt. Igitur exitiales urinae sunt atra & olidae in acutis febribus, quibus interim in fine diuturnorum morborum salutare ueniant, & pingues oleosæue, & orobi spetiem habentes, & fursuraceæ, & pultaceæ, dum modo uesicæ, uel renum uitio tales non proueniât, quod facile ex febre, & urinae cruditate fit notum, & quia nullus talis in ægro locus affectus habetur. Urinae item albæ, & tenues delirium & mortem portendunt, si per febres non propter suppressa menstrua, uel propter uisceris alicuius obstructionem, sed rapta ad cerebrum bile in causis ardentibus tales mingantur.*

77 *Quando a calido & quando a frigido nigrum lotium emittitur? Si liuida, aut uiridis præcessit, frigiditatem meminere causari. Si flauus, si fuluus urinarum colos, atrae urinae præeat, a feruore nimio tunc sanguinem exustum, & retostum, & in atrabilis naturam conuersum fuisse dignoscito.*

78 *An semper lotium nigrum sit exitiale? In febribus quidem acutis, nunquam talis urina non magnum aliquod malum dabit. At in lienosis, quartana, aut per eam affectionem quam filij medicorum melancholiam maniamue dixerunt, minore cum dano, & leuiore iactura excernitur. Contingit etiam ut narrat Herasistatus, ut cum mulier febribus teneretur, uidereturque iam melius habere, & opinio esset, eam cito conualituram, ecce repente urinae nigrae superuenerint, quæ inter pessimas, & omnium iniquas numerantur, nullum tamen homini illi periculum impendit, aut corruatum est, quia cum dies purgationis instet, nec fiat purgatio, per urinas excerni, & euacuari humorem, (quod foeminae illi usu uenit) saluberrimum est.*

79 *Quid est in mictura per quod certissima coctionis, aut cruditatis urinae dignotio habeatur? Validissimum omnium & maximam uim habens est hypostasis, deinde suspensa. tertio loco nebulae nubescue superapparètes. Illa igitur optima est, in quibus omnia hæc talia fuerint, qualia expediunt. Secundum gradum bonitatis obtinent urinae quibus sedimenta comoda, deinde quibus suspensa, ultimæ sunt quibus nubeculae tantum salutem præsagiunt. Eodem modo de malis dicendum est. In quibus pariter ex hypostasi fortissima & uehementissima ad malum significatio suscipitur. secundo ex suspensis, tertio nebulae imbecillius iam & magis anceps periculum portendunt.*

80 *In ætatibus quas urinas dænauit Hippo? In pueris tenues, & aquosæ. in ui-*

ris & mulieribus atras, quoniam ij coloratiores, & rufiores, illi crassiores suapte sponte mingere consueverunt.

81. *Vrina multū superq̄; rubea quare semicoctū prænūtiat morbū? Quia ex sanguine solo aspergitur, cū oporteret ut aliquid etiā bilis susciperet, a qua intigeretur.*

82. *Quare cum calidum ita imbecillum est, ut bilem quidem non generet, sed nec sanguinem sufficienter coctum, urina quæ in talibus morbis emittitur, omni periculo uacat quous tempore ad cocturam egeat? Quia materia benigna est, nec humida nimis, aut acris, aut putrida, aut tenuis, aut aquea, aut crassa, sed ad sanguinis ideam in quo sibi bene natura complacet proxime accedat.*

83. *Quo pacto dignoscetur principium & reliqua tēpora quōdiu sint duratura? Si noueris signorum alia esse coctionis signa, alia cruditatis, alia mortis, alia salutis, quia significant crism uenturam, alia cretica quia faciāt: & horum omniū quædam obscurā, quædam manifestam coctionē significantia, quædā autē perfectā.*

84. *Quid præterea habere debet hypostasis quæ optima putāda est? Ut ab alto sensissim ad imū descendat, nam prius summam partem occupat, & tandem qualē diximus: in fundo spectatur. Ut uero merito iustis laudibus, omni ex parte talis residentia cōmendatur, ita si tale fuerit suspēsū, culpam nō iniuria debet. & nebula adhuc talis multo magis deterior est, quia multum spiritum flatuosum arguit, qui lentore participes, & crudas materias in sublime erigat. Interdū uero cruda quædam per lotium deijtiuntur, quæ nescientes fallant, ut uerā subsidentia esse arbitrētur, sed cōtinuitatem, & leuorem illū non seruant, & mox in urinarij uasis solo colliguntur.*

85. *Quodnam discrimen est inter coctionis signa & cretica? Pregrande. Nam si uel a prima die coctionis signa appareāt, iudicij securitatem demōstrant, si morbus affatim finiri debeat, & fieri nō potest, quin optima sint. At neutrū creticorum signorum genus fidele & bonum similiter est, nec enim firmiter aut malum aliquod aut bonū nec crism necessario uēturam certo prædicere possis. Contingit enim ut utraq̄; symptomata tā quæ signa scilicet sunt iudicij uēturi, tam quæ obtinent facultatē & signorum & causarū, in morbo decernendo cretica sint & non cretica, & hoc dupliciter aut quia nullam crism faciant, aut quia prauam.*

86. *Est ne aliquod signorum genus medium inter decretoria signa & coctionis? Est. Ut mēte robustum esse, & confortari, & bene se habere ad ciborū acceptiones, bene tolerare morbum, bene pulsare arteriam, corpus totum æquale esse, fatiem similitam sanis, decenter accumbere in lecto. Aut contra, difficulter spirare, & præcipue frigidum, & grauiter ferre, inæquales esse arteriarū ictus, & alia quæcūq̄; Hippo. in prognostico recensuit. Hæc quidem media sunt inter utrūq̄; iam*

dictum signorum genus. Non enim sunt decretoria, quia nec indicant crisin, nec faciunt, nec omnino fidelia exacte, qualia quæ coctiones denuntiât. Sunt tamen inter ea aliqua quæ semper bonum constanter spondent, qualia quæ ante posuimus. aliqua quæ semper iniqua sunt, ut quæ posterius narrauimus. Oportet autem ut secû multo ante statuat medicus, quæ nam optima signa sint, quæ pessima, quæ horum media, quæ proximiora ijs, quæ illis, quæ semper bona, quæ semper mala, quæ temporibus totius morbi uariantur, quæ fidelia, quæ infida, quæ nisi sepius obseruaeris, & mente reputaueris, nihilo differes ab idiota, qui instante crisi titubat, an ad bonum uel ad malum conuertatur, & putans forte ex integro morbum abijisse incautius ægrum dietabis.

87 Quare prænoscere tempora morbi operæpretiû est? Quia nisi quis à principio respiciens ad futurû statum rationem uictus constituat, non est quin ægrum in magnum aliquod conijtiat malum.

88 In quibus morbis utilimum est tempora uniuersalia morbi totius prænouisse lógis nè an acutis? In ijs qui acuti sunt, nam si decimo quarto, aut uigesimo morbus soluendus sit, non magnopere hoc antea prædiffinisse interest, nec enim propterea magnum quid uictus ratio commutatur, at si morbum qui triduanus aut quadriduanus debet iudicari sic quis alat, ac eû qui quadragesima die soluendus erat, hoc extreme absurdum est, & solis insipientibus qui ueterem medicinam ideo carpunt, quia non degustarunt, concedendum.

89 Quo pacto dignoscetur, an morbus cito uel tarde sit iudicandus? Si principium & reliquorum temporum durationem nouerimus.

90 Quomodo scietur principij tempus in quot dies debeat extendi? Si consideraeris febrim in prima die, & urinas, & deinde secunda die inspexeris, & deinceps reliquis diebus, non ignorabis quo morbus uertatur. Nam si febris sit submersa à principio, & urina aquea quæ mingitur, iam tum prædicere possis, morbum longo tempore duraturum (extreme enim cruda est urina aquea) & si secunda die aut tertia febris & urina eodem modo perstiterint, non solum adhuc morbum esse in principio, nec ascensionè incepisse, sed & quod non ante primâ ægritudo ascendet, dicere audenter possumus. Deniq; ita habendum est, diligenter contemplator, si coctiones inter initia appareant, nam si contigerit, morbus tunc breui terminabitur, sin tardent, diutius morbus duraturus denuntiatur.

91 Signa coctionis manifestæ ut nubecula rubea uel alba, an si in quocûq; die apparuerint, sequente & proximo decretorio morbum soluendû significant? Non sed inspitiendi sunt dies, in quibus coctio apparuit, & in tot ferme diebus futuris morbus

morbis ex toto soluendus denotatur. *Vt si quarta die nubecula rubea appareat septima morbus omnino soluetur, & multo magis si alba. At si undecimo apparuerit, decimosextimo aut uigesimo finiet, si in decimo quarto, nõ ante uigessimum recedet morbus.*

92 *In quibus morbis diuturnum est principij tempus? In longis: in peracutis autem satis angustum.*

93 *Quid necessarium est prænoscere ad habendam exquisitam notionem durationis principij & aliorum temporũ? Quæ signa significant supra coctionem perfectam, quæ cruditatem omnimodã, quæ coctionem inmanifestam demonstrant, mediam scilicet inter eam quæ ad summũ peruenit, & inter eam quæ nullas aut obscuras concoctionis notas sortita est.*

94 *In urinis quæ obscure quæ manifeste quæ deniq; est perfecte decocta? Coctio quidẽ perfecta est, cũ i urinis substiterit quid albũ, & leue, & æquale, & cõtinuũ. At uero obscuræ coctionis inditia sunt, quãdo urina ex aquea pallorẽ quendã remissum acquisierit, & si mingatur turbida, & permaneat talis, & si rufa fuerit, & tenuis. Nebula porro alba, aut sublimamentum æquale, continuum, & album, nubes item rubea, & eius modi hypostasis, aut sine subsidentia urina bene colorata, & mediocriter crassa, cessationem principij significant, & manifestioris coctionis sunt notæ. Urinæ autem tenues, & aqueæ, exacte sunt crudæ, & incoctæ & tales apparent in phreneticis, non quidem omnibus, sed qui sunt perituri.*

95 *Nebula aut urina rubea significat nõ coctionẽ? Significat, sed tamen diminutã & præcipue cum substantia tenui, & ideo semper hæc urina q̄tũ est ex parte sui solutiones morborum retardat, & in plures dies differt & producit morbum.*

96 *In laterali morbo & pulmonio quæ integræ, quæ obscuræ, quæ manifestæ & notabilis coctionis sũt signa? Si nihil cõspuat id morbi oĩo crudi inditiũ est, si uero pauca, & cũ labore, & liquida eiecerit, inmanifesta est, & obscura adhuc in ijs permutatio. Cũ uero pauca quædã emiserit, sed magis cocta, iã morbus ad augmentũ tendit, & magis, si meliora indies, & plura & faciliori conatu expulerit. Talia igitur sũt coctionis manifestioris inditia certa. At cũ exastissime multa nimis, & accurate cocta, & sine tussis difficultate excreauerit, hoc tibi coctionis perfectæ & uehemētis signũ est indubitatuũ. Si igitur ad secundũ quaternariũ cruditatis absolutæ notæ permaneãt, longũ erit huic morbo præcipij tẽpus, si autẽ coctionis obscuræ inditia i hoc tẽpore appareãt, lõgũ sic quoq; erit præcipij tẽpus, sed minus breuiusq; priori. sed si pauca quædam, & ualde mediocria fuerint signa cruditatis, sic & paruũ erit futurũ tẽpus præcipij. *Vt i costali morbo si ante undecimã nihil uel parũ**

expuatur, & tunc primum pauca quaedam, & humidiora expuere incipiat, quæ obscuræ coctionis sunt signa, usq; ad talem diem non est aliud q̄ principij tempus. Si uero decimaquarta aut decimasextima pauca quaedam & concocta eduxerit, quia adhuc mediocris moderatæue coctionis hoc signum est, iudicium perfectum in uigesima die nõ subsequetur, donec magna proueniat mutatio in integra coctione tam sputi, q̄ urinarum, quæ si acciderit in uigimasextima, morbus in sequenti decretorio die trigesimoquarto omnino terminabitur. Sin uero coctionis quæ uigesimoseptimo apparuerint signa, intra primũ quaternarium apparuissent, nullatenus fieri posset, ut morbus septimum ultra protenderetur.

97 Quare cum fortior sit dies uigesima in crisi cõmittenda q̄ uigimasextima & undecima q̄ decimasextima priores longe ualidiores, si concocta aliqua sputa in ijs apparuerint, non habent tantam uim soluendi morbi? Quia processu euadunt imbecilliores, q̄uis si in principio sit morbus soluendus, sint fortiores.

98 Quomodo igitur finẽ futuri principij anteq̄ ueniat, prænoscemus? Spetialissime quidem per hoc q̄ ad notas coctionis attẽdamus, quæ q̄ primum apparuerint, mox principij finis adest. Generalius autem & ex adiectione, & regionem in qua ægrotat, & uicium quo dum erat sanus utebatur, & morbi naturam an lente uel tarde moueatur, si acutus, si diuturnus, an submersus, & qui suffocari uideatur, an cõtra emicans, & cito ad statum & extremum tendens, quin & ætatem, & temperaturã, & anni tempus, & symptomata inspectare oportet, ut ex ijs quod deest & requiritur, inueniamus ad coctionis signa cognoscenda. Vt si per hiemem frigidam, & locum natura algiosum, quispiam suapte sponte frigidior, ætatem agens declinantem, aut senectutem læto uicinam, suctus frigidas dapes ingerere, ex quibus multi, & lenti, & crassi succi accumulatur, amphemerina febris hoc est cotidiana capiatur, hunc nihil mirum non solum ante septimã, sed nec ante decimã quartã signum aliquod coctionis in urinis nõ ostẽdere, & tam longũ habere principij tempus. Frigidi item sudores in tali febris multo post morbum soluendum significant, & per consequens principij durationis spatium futurum fore diuturnum.

99 Quo pacto & aliorũ tẽporum uniuersaliũ notitiã, & per consequens totum tempus quo morbus durare debet accipiemus? Ex tempore durationis principij, proportionaliter & aliorum temporum durationem consequeris, facileq; perspicias q̄tum adhuc a perfecta coctione absit morbus: ut ex integro soluat. Nam si cum coctionis signa apparuerint, multum desiderari uideris: ad coctionem perfectam, tardius, sin autem parum relinqui arbuteris a signis coctionis integræ, citius soluendi morbi spem habeto.

100. Nunquid in morbis omnibus futurum principij finem praescire satius est? Non. Sed in peracutis quae a prima die qua inuasit morbus florescunt, & uigent, uel ad summum quarto finiuntur optandum est, uel presens & dum adest principium cognoscere.

101. Ij morbi quibus prima die status contingit, nunquid carent principio? Non sed prima pars paroxysmi, est quoque principium morbi, & idem est initium uniuersale & particulare. Nequaquam autem concipi aut contingere potest, ut paroxysmus seu accessio mox a summo incipiat (perinde ac si esset homo a fulmine percussus) ut ita careret principio morbus.

102. Qui nam cognoscere possumus statum prima die obuiaffe? Si coctionis integrae in ea signa apparuerint, si mox subsideat quid utile in urinis. Accidit enim hic simile quod humoribus crudis quando coquuntur, & inflammationibus quae suppurantur. Vt enim quando pus generatur, dolores & febres accidunt magis, sed ubi confectum est, nec dolores intendi, nec morbus consistere adhuc etiam potest, ita ubi coctio integra humorum affuerit, leuiusque deinceps incipiat ferre morbum, postquam in suo uigore stetit, statum iam a proximo affuisse, aut adesse haud dubie cognoscito. At si nebula dumtaxat, aut suspensum, aut neutrum horum appareat, status esse nequit, nisi morbus plus nimio fuerit biliosus.

103. Qui nam intra quatrimum iudicantur? Quibus dum acute feбриunt, urina bene colorata, & commoderate crassa, & signa omnia saluberrima affuerint, & multo amplius si nebula, aut hypostasis alba cum ijs apparuerit, ij inter quartum iudicantur. Sic si a principio in morbo acuto omnia signa periculosa, & mortem exitumque portendentia uideas, intra quartum morietur aeger. si signa salutis, aut mortis & reliqua non superlatiue talia, sed tamen adhuc loetalia sunt, aut salubria, morbusque non simplicissimus sed simplex, morbum ad septimam noueris fore prolongandum. Ante omnia igitur quae signa sint periculosissima, quae saluberrima, quae salua, quae exitiosa praedidicisse, menteque obseruasse oportet.

LIBER SECVNDVS EROTE:

MATVM ANTONII LODOVICI

medici Olyssipponensis in secundum de crisiibus Galeni.

D præcognoscendas subitas mutationes in morbis quas crises appellamus, quid facere operæ precium est? Oportet ut principium, augmentum, statum, & declinationem, & prænoscere anteq̄ ueniant, & quando fiunt dignoscere multo ante didiceris.

2. Quonam modo hæc morborum tempora cognoscuntur? Ex idea uel forma morbi, & tēpore anni, in quo & regionem, & presentem ambientis aeris cōstitutionem, & alia id genus ut ætatem, temperaturam, naturas corporū, uictus quibus usus est, & officia in quibus æger uersatus est cōcipimus. sed & ex periodorū proportionem & ex superapparētibus hæc tempora præseruari cōuenit.
3. Ex ægritudinis forma quo modo? Si exempli causa noueris q̄ tertiana & qui per tertiā diē magis infestāt, breuis sunt durationis. quartana & qui per quartum uolētior redit, diuturni, & q̄ cotidiana & qui per singulos dies exacerbantur, minus sunt longi. & deniq̄ morbos omnes qui à bile trahunt ortum, breues, longiores, qui à melācholia, inter utrosq̄ medios esse, qui à pituita proueniūt. continuas igitur febres & intermittentes & simplices & cōpositas tā quæ ob putredinem humorū q̄ quæ ob particulas aliquas affectas consistunt, multum nouisse contulerit.
4. Has febres quo pacto præcognoscere sciuerimus? Si simplices & primas ut sunt pituitosa, biliosa, & melācholica noscere te exercueris: hijs enim cognitis facile erit & ubi cōmiscuantur inuenire. Ut si quis & uinum & mel & oleum per se singula ante conspexerit is nec eorum mixturam ignorauerit.
5. Qui modus præstātissimus est ad cognoscendas has febres? Si ipsas i seipsis cōtēplamur primū quidē & maxime ex ijs quæ secūdu propriā substātiā illis cōpetūt, nō autē ex ijs quæ extrinsecus, adiacēt. Nā si duæ tertianæ gignātur, & duæ quartanæ, indies quidē duæ tertianæ, secūdo autē quoq̄ die binæ quartanæ exacuūtur. quare aut has unā tertianā, aut illas unā cotidianā putaueris, quod tamē lōge abesse debet.
6. Ex bile quæ febres generātur? Tertianæ intermittētes, & cōtinuæ, & causi.
7. Qui differūt febres intermittētes à cōtinuis? Quia in illis humor qui putridus febrim cōmittit, per totū corpus spargitur, in cōtinuis autē intra uenas & uasa cōtinetur. Atq̄ hinc oio deficiētes febres in infebrecitationē desinūt cū sudore, & eū rigore inuadūt, quorū nullū cōtinuis accidit, nisi si quādo excitata uirtus noxium humorem de uasis ad extra uasa protruserit, quæ quidē tūc rigore efficere possibile est, quod signū soluēdæ ardētis febris Hippo. asseruit. si sic laborātes riguisent.
8. Quare per febres intermittentes rigent laborantes? Quia per mēbra sensilla scilicet musculos mouetur, atq̄ defertur humor à quo rigor producitur. nō solū autē causæ frigidæ sed etiā calidæ rigore producere habēt, & omne deniq̄ quod fumo-

sa & superflua agit excrementa, & crudos humores, rigorem inducere potest. Sic igitur & calidum medicamentū rigescere aliquādo cōpulis mordens particulā, & crudi pleniq; acri immunditia, ubi ad balneas accesserunt uel insolati sunt, aut exercitia aliqua & motiones uehementes actitarunt, riguisse protinus sunt cōspecti.

9 Quando biliosæ febres multæ generantur? Quando æstas aut presens constitutio calida, cum primis & sicca fuerit, & regio similiter calida & sicca, & ægrotantis temperatura similis, & uita ante exacta in inopia & paucitate eduliorum, & curis, & uigilijs, & laboribus, & ciborum esu, aut aliorum quorūcūq; usu, quæ bilem multiplicare sunt nata, tales extiterint, tunc quidem talium febrium quas amara bilis excitauerit, prouentum expectare oportet.

10 Quæ sunt inditia tertianæ febris? Ista. Paroxysmus quidem cum rigore uehementi, & qui a nullo febrium ardentissimarum relinquatur, inuadit: adeo ut corpus caroq; pungi, & feriri uideatur. Pulsus quibus cum morbus arripit, tardi sint, rari, & parui, & obscuri, tamen ista non paulominus mitiora sunt & longe minora, q̄ quartanarijs. Sed & pulsuum ordo exactus & æqualitas nō solum in latitudine una, sed cumulo etiam adest. Ast cum inscendit & augetur multo facilius est earum dignotio, ut nullum uel uulgariter educatum latere possit. æqualem nāq; & minime impeditam habet uelocitatem, & mox ad uehementiam & magnitudinem excitatur, frequentiamq; proportionem acquirat, nec inflammationis aliqua suspitio est, q̄ si arteriæ tangantur primum quidem calor multus fit obuiam, acrisq; & cum multo uapore sublatus, sed qui tamē non multo post a manu superetur, cū in malignis febribus calor magis & magis insuauis, & fortior cōtinuo appareat. Vrit itaq; hominem febris, & siticulosum reddit, bibenteq; ægroto cōfestim multitudo calidi halitus ascēdit, nec extrema in hac minus calida thorace sunt. Soluitur porro aut sudore calido & uaporoso superueniente, aut bilis uomitibus, aut disrupta aluo, & mingunt biliosa. sed & pulsus non alius q̄ sanorum dum balneantur, uel exercitio alicui ualido se commiserunt, magnus scilicet, & celer, & frequens & uehemens. quin & sudat æqualiter totum corpus, nec ultra duodenas horas tertiana exquisita protenditur, sed ut plurimum intra septem horas serius paulo aut citius eius paroxysmus terminatur. Sin uero & urinā subrufam, & subflauā & mediocriter crassā, quæ nebulā albā aut suspensum cōmodū paulo post fecerit, interea mingat æger: hanc non solū tertianā exquisitā, sed talē etiā quæ quartā periodō nō superfutura sit, esse dignoscito. Urinis autē apparētibus rufioribus sine nebula aut suspensio aliquo in prima periodo uisa, ad septem usq; periodos extenditur. Simplicissima tamē oim est illa quæ ad ea quæ recēsumus signa, hipostasim albā, leuē,

¶ æqualem prima mox die ostenderit, non enim tertiam periodum superabit.
 11. Quartanæ febris quæ sunt inditia? Ista. Inuadit cum rigore à principio non
 ita forti, quæuis in processu aucto morbo intendatur. hic sensum ægrotis inuehit,
 quasi habeant ossa confracta, & contusas carnes, non quasi pungantur. Urinæ
 albæ tenues, & aquosæ. Pulsus uero ita parui, & rari, & tardi, & obscuri sunt,
 quales in nulla alia febre, adeo ut nullus quæuis iuuenis & ætate media sit qui ubi pa-
 roxysmus quartanæ inuaserit, non habeat pulsus seniles. arteria certe in tãtam ra-
 ritatem & inopinatam conuertitur & tarditatem, ut alligata esse, & impediri ab
 ascensu, & detineri uideatur. A Etas præterea à iuuenta in consistentem aut de-
 crescentem permutans, etiam regio talium morborum feratior, & autûnus quæ ma-
 xime frigidus & siccus, & laborâtis atribiliusior natura, & uictus qui præcessit
 ad gignendam atram bilem aptus quartanas febres pollicentur. Ad hæc uitia
 lienis, & erraticæ febres, aut tertianæ ob medicorû incuriam in tales morbos non
 raro permutare consueuerunt. Quod si præter hæc etiam ea tempestas plurimas
 quartanas attulerit, id quoque non falsa quæuis uulgaris fuerit coniectura ad quarta-
 nam deprehendendam. Non est autem is medici nomine censendus, qui tertianam à
 quartana prima die interstinguere non cognouerit.

12. Quæ signa cotidianã ostendunt? Humidior in presens natura, & regio, &
 hiems frigida, & humida, & uita segnior atque pigrior in torpore atque inertia &
 crapulis peracta, & ætas puerilis hanc febrem gignere solent, raroque euenit, ut non
 aut uentris os aut epar fuerit affectum. Præcedunt autem cruditates multæ, &
 coctionû tarditates, & acidæ eructuationes, & aggrediente paroxysmo ilia ten-
 sa, atque ueluti flatibus repleta, & colos ex albo & pallido intermixtus, quæuis uigeat
 morbus, & accessiones ad uesperam magis inuadunt. non rigent autem qui hoc
 morbo decumbunt, sed dum taxat infrigidantur, nec à principio sudant copio-
 se, sed minime. quæuis postea etiam hoc illis accedat. Quod si & presens temporis
 status conformis, & multas cotidianas populariter grassari uideris, multo ma-
 gis si reliqua adsint, hanc talem cotidianam esse consignato. Non excurunt cotidia-
 næ egrotos. non faciunt siticulosos, non proijci uestem cogunt, non concupiscunt
 frigidum, nec ueluti flammam quandam ex ore exhalant. Inest autem magna in pul-
 su inæqualitas & inordinatio.

13. Quot sunt febres intermittentes? Tres iam dicte. Sunt & aliæ tres continuæ
 prædictis congeneres ab iisdem quidem humoribus ortum habentes, quæ nec inua-
 dunt cum rigore, nec cū sudore terminantur, quia qui in intermittentibus humor mo-
 uebatur, in continuis intra receptacula cohercetur, sed solum differunt, ab illis, qui-

busdā uomitibus, aut sudoribus aut excretionibus quæ adsunt illis, hijs non adsunt. Vocamus autem febrem continuam illam quæ ab eo quo incepit tempore, usq; quo morbus ex integro soluat, nunq; ad infebrecitationē desinit, quæ sensibilis aliqua in ea declinatio appareat. Synochon autē tūc dicimus, quando (quia morbus peracutus & astuosissimus est) nullam usq; ad solutionis tēpus declinationem facit, atq; huius tria genera fecerunt acmaesticam quandam quia semper uigeat appellantes, aliam homotonon, quoniam semper in eodem tenore perstet. tertiam paracmaesticam quia continuo ab initio usq; ad finem decrescendo procedat. In illis igitur primis & simplicibus (quas ideo exactas & exquisitas antiqui appellauerunt, quia ab aliquo simplici humore sine uisceris alicuius noxa procreantur) exerceri usq; quaq; & maxime oportet ut illis cognitis prompte continuas condiscamus.

14. Febris cōposita in quot partes deducitur? In duas prima sui sectione, aut enim dicitur composita quia aliquæ iam dictarum febrium commiscentur absq; hoc quæ uiscus aliquod fuerit oblatum, aut quia ob particulas aliquas affectas consistunt.

15. Quotupliciter febres cōmiscentur? Dupliciter aut dumtaxat ad inuicem complicatæ, aut per totum contemperatæ.

16. Quæ febres quibus cōmiscētur? cōgeneres cōgeneribus, ut tritæus tritæo, aut quartanæ quartana (nam sepius à tribus quartanis idem homo præmitur) uel diuersi generis interpolatæ alijs intermittentibus diuersi generis, aut intermittentes cum continuis coniunguntur, quam mixturam nosse difficile est.

17. Febris composita ob membra patientia infestans quot modis efficitur? Duobus, nāq; aut sit talis quia diuersa membra quæ unam affectionem habentia patientur, ut lien si ita contingat & iecur, aut quia in uno sepius uiscere duplex affectio consistit, ut herisipelas inflammatiuum, aut inflammatio ad herisipelatis naturam accedens.

18. Quanam febris est hæmitritæus? Est febris composita ex febre phlegmatica & biliosa ad inuicem per se totas contemperatis, & ueluti in unam formam reductis, in qua in unomet paroxysmo cōtingunt diuersæ inuasiones atq; contractiones. cumq; iam febris ad statum peruenisse putatur, altera de nouo horrida accessio ægrotantem inuadit. estq; hæc febris de genere continuarum. Ut si febris aliqua detur horrorem afferens, & omnino inæqualis adeo ut sepius cum uigescere uel saltem increfcere creditur, rursus horrorem inducat, & caliditatem ab extremis reuocet, abundareq; faciat circa thoracem & uentrem, hanc non immerito dixeris esse hemitritæum. Nullusq; erit quæstucūq; uulgari intelligentia peditus, qui hunc tertiam die non cognoscat.

19 Possunt ne biliosa febris & pituitosa absq; hoc q; hæmitritæum constituent eundem hominem premere? Vtiq; possunt. si non contemperentur & in unum confundantur, sed solum complicentur. Vt si forte ita contingat q; die prima qua decubuit æger accessione tertianæ exquisitæ habuerit, quæ scilicet cum rigore arripuerit, & cum sudore finierit, sequenti autem die paroxysmum amphimerinæ debitum subierit, non dubium est quin binas febres idem homo habeat, non erit autem difficilis earum dignotio uel in tertia die qua ambæ suum officium faciunt, siquidem earum utriusq; multum accessiones distauerint, quarum scilicet una hora diei prima, altera (ut ita ponatur,) undecima sit aduentura. Omnino autem quæuis non longa spatia medient inter utriusq; febris ingressus, quarta die huiusmodi complicatio non latebit quando scilicet altera earum ut tertiana non urgebit.

20 Ex febre phlegmatica & biliosa quot febres cõstituuntur? Quattuor. Aut enim componitur tertiana cum cotidiana, aut tertiana continens cum amphimerina continua, quæ per singulos dies excrescit, aut tertiana exquisita cum cotidiana continente commiscetur, aut cum tertiana continua, amphimerina coniunguntur.

21 Possunt ne continua febris & intermittens circa eundem laborantem complicari? Quidni possint. Vt si supponamus mulierculam quandam exëpli causa quæ ægrotare coeperit. Occupet hanc prima die paroxysmus exquisite qualis in hæmitritæo contingit, horridus scilicet, & inæqualis: circa diei eius octauam horã alter p aroxysmus cum rigore superueniat, omnes tertianæ exquisite refferens notas, qui tertia hora noctis aliquo sudore effluente frangatur, inclinetq; ad diei sequentis horam secundam, quem suscipiat alius paroxysmus inæqualis, minor quidem eo qui primitus accessit, sed tamen compressus, & qui uix occaso sole ad statum pertingat, quartaq; hora noctis tãdem suscipiat inclinatione usq; ad diei tertiæ exortum, atq; deinde ob copiosas & habundantes reliquias ad octauam horam usq; de integro non inæquale augmentum sortiatur, ubi cum manifesti uigoris explorata inditia dederit, ecce iterum de repente tertianus paroxysmus insultet. Hanc febrem ex semitertiana & tertiana compermixtam cognoscito. dabit tertia dies huiuscẽ rei signa certiora, si qualem diximus de ea secunda die opinionem concepisti. Nam breuiusculo tempore tertianus insultus durabit, longiori semitertianus extendetur. Porro si tertiana expulsa per reliquam morbi partem solus hæmitritæus relinquatur, principium quidẽ totius periodi paribus faciet diebus, superexacerbabitur autẽ die impari, nã id oibus semitertianis uulgare est, ut altero dierũ super exacuantur.

22 Possunt ne ita febres intermittentes commisceri, ut nullum quiescendi locum relinquunt ægro? Nihil sane obstat, nec impedimento est. Nãq; & duæ & tres

nonnūq̄ quartanæ si penes eundem ægrotum dimorentur, singulis diebus cotidianæ ritu accessiones mouebunt. Atq̄ per gradum & formam, & modum caloris, & alia signa, distinguere ab amphimerina oportebit. Sic & duas & plures tertianas connecti in unum nihil prohibet ut continentem effitiant febrim.

23 Ex binis tertianis nunquid continens sic febris constitui potest, ut ad infestationem æger non perueniat? Certum est. Si accessiones singulæ duodenis horis fuerint longiores, & anticipando procedant.

24 Nunquid dabis ægrum continua febre laborare cui tertianæ adsunt duodecim horarum tempus (quod est propriū earum interstitiū) non excedentes? Esto. facileq̄ id est. Si complures simul ut tres uerbi gratia eundem ægrum infestent, & tum maxime si præoccupatiue gradiantur. Vt agamus ac sita contingat, q̄ quinta hora diei iuuenem quēpiam febris cum rigore apprehendat, cuiq̄ paululum sudarit, ad septimam noctis alius rigor atq̄ paroxysmus tertianus per omnia similis priori accedat. atq̄ hunc ubi ad diei secundæ horam decimam perueniarit, alius incursus à primis nō alienus eodem pacto cum æque ualido rigore, & reliquis tertianæ signis suscipiat, quē anteaq̄ omnino soluatur, tertia die ad horam secundam, rursus paroxysmus inuadat exquisite tertianus, primoq̄ proportionalis. In secunda dierū potuisses hac hypothese data clare perspicere immo potius intueri tribus tertianis hominē distētū. At in tertia die (qua qui prima dierū paroxysmus quinta obtigerat, secunda hora aduentauit) etiam q̄ antecedenter procederent, non minus pernotare posses. Quod si exacerbatio quintæ diei quæ est tertia à prima, etiam duabus horis anteuertat, ita ut oriēte sole incūbat, & quarta deinceps à prima quæ in septima scilicet die uenire debet, nona hora noctis hoc est tribus horis ante aurorā adueniat, quinta ad septimā, sexta ad quartam noctis anticipet, & sic in alijs paroxysmis, alijs duobus analogis contingat, per Esculapiū profecto, quo ad morbus pertransiret statum, nunq̄ hominem cerneret sine febre, quia incursus sunt sufficienter longi, atq̄ præoccupant. Sin uero septimus à primo paroxysmus pariter ac sextus quarta noctis hora perueniat, octauus quinta, nonus sexta, decimus septima pariq̄ modo in alijs eueniat quoad perfecte soluantur, iam tum ubi postposuerint, fueritq̄ in octo horarum spatium contractum totum tempus durationis singuli cuiusq̄ paroxysmorum, iam cuius perspicue non lippitudine laboranti cernere erit hominem per horas tres aut quattuor manentem sine febre. Vt non leui ignorantia illi ducantur, quicūq̄ omnes febres in quibus sunt multæ inuasiones, siquidem acute moueantur, semitertianas, sin tardius, erraticas appellare sibi licenter permiserunt, cum ideam & proprietatem cuiuscūq̄ febris inspicere oporteret.

25 Nunquid in casu prædicto potuisset dici æger laborare hemitritæo? Non quia nunquã ad infebrecitationem peruenisset, quod longe aliter est.

26 Febrium quæ ob patientia loca cõsistunt quis est dignoscendi modus? Ex inditijs signisue. Horum enim alia loci affecti, alia causarum ipsum lædentium afferunt notas.

27 In pleuritide quæ signa locum patientem, quæ uero causam lædentem ostendunt? Dolor quidẽ punctorius primum: neruosum corpus pati ostendit, & quidem tensiuus atq̃s pungitiuus membranam affici significat. tales enim membranarũ dolores. Quia uero per talem morbum difficulter spirat animal, alicuius organorum spirationi seruientium affectum esse demonstratur. Quin & prope cor esse colligere quis possit, quoniam flammam atq̃s æstuosam caliditatem transfundat, unde febris accendatur.

28 Quæ signa in costali dolore affectionis quæ existit in membrana subcingente costas causæq̃s à qua talis prouenit affectio, sunt indicatiua? Sputa. quia enim prope pulmonem membrana ea est, aliquid humiditatis in ipsum transferet, unde tussis excitetur, non tamen necessario sputa. Nisi enim sufficientem quantitatem transmiserit, expuitiones non generantur, & si cruda passio, nihil ex se nisi paulum quid delabi sinat, sed totum in se confoueat humorem, quous tussis irriter, non tamen sputa subsequuntur. Hæc igitur si non spuuntur, cruditatem morbi causari par est, sin uero educantur, qualitas, & color, & multitudo humoris affectionem & magnitudinem eius & symptomata subsequentia indicabunt.

29 Quomodo ex sputis ista comprehenduntur? Quia flaua meracam bilem, rufa hanc etiam, sed multæ serosæ humiditati commixtam, pallida maiorem adhuc serosi humoris admixtionem ostendunt, atra melancholiam, rubea sanguinem eorum esse efficientem causam tantum non dicunt.

30 Quomodo ex bile flaua rufa generatur? Per admixtionem serosæ & aqueæ multæ humiditatis, sin magis adhuc de tali humiditate admisceatur, pallidi coloris bilis redditur, cum autem hæc tota humiditas consumitur, bilis (quæ quia ouorũ luteo similis est à Græcis lecythõdis appellatur) constituitur. Sunt uero & aliæ bilis differentie speciesue quæ non in uasis, sed in uentre generationem habent, ut porrina & eruginosa, & quæ glasti colorem reffert.

31 Magnitudinem affectionis quæ signa demonstrant? Magnitudo efficientium causarũ. Vt magnitudo doloris siquidem acutus fuerit, acrem succum abundare uel spiritum flatuosum exitum non habentem, opinari par est. si autem solutus remissusq̃ dolor extiterit, pituitosum humorem in causa esse, non abs re coniectaueris. Sic

igitur & de alijs membris passis, & eorum affectionibus ratiocinari non absolum fuerit. Vt in epate quidem & renibus, si dolor in carnosiss eius partibus insederit, grauitatis, & ponderis cuiusdam sensum affert, sin uero dolor in membraniss circumstantibus infestauerit acutus potius & tensiuus fuerit q̄ grauis. Quin & si ad iugulum & clauess ascenderit, uenæ sectionem, sin ad hypocondria & præcordia se dimiserit, purgationem fore necessariã, ut antiquus auctor monuit, non est ambi gendum. Non igitur id solũ inspectare oportet, q̄ Socrates & Coriscus si ita con tingat, dolorem lateris patiantur, sed etiam doloris spetiem perdiscere conuenit, si pungitiuus in uno, in alio distendens, aut grauis, aut intermissionem habens, aut in tentus, aut erodens existat. Id quoq̄ contemplari decet, q̄ singula singulorum sunt indicatiua, nec unum quid est, quod non diuersum quid ab alio ad causæ uel loci co gnitionem ostendat atq̄ conferat.

32 Nunquid unum & idem signum & affectionem & locum affectum demon strare potest? Ita. sed alijs atq̄ diuersis rationibus, ut in pleuritide ne pedẽ ab exẽ plo moueamus, pulsus omnium iam dictorum significatiuus est, sed aliter atq̄ ali ter, eo namq̄ q̄ simul cũ tensione durus est neruosum esse membrum oblaesum indi cat, quia uero ferrinus phlegmonem esse ægritudinem dispositionemue ostendit, & tandẽ quia magnus celer & frequens febr̄i quoq̄ occupatũ esse laborantẽ admonet.

33 Locus patiens nunquid supra tardam uel citam morbi solutionem significare potest? Nimirum potest. Si enim qui patitur locus bene calidus & ualde mobilis extiterit, & rarus, & principalis, cito iudicandus morbus ostenditur. Omnẽ enim uehementem morbi mutationem crisim nominamus siue ad bonum siue ad malum conuersio fiat.

34 Affectionem quoq̄ ipsam nunquid prohibet ut de crisi futura sera uel uelo ci aliquid denotet? Nihil. nam cũ affectio frigida non fuerit, sed agilis & rara, ita enim appello illam quæ stare nescit, & celeriter impellitur, & aliquid de humore quem intus continet concedit, & digeri per halitum permittit, hæc non poterit diu durare quin iudicetur.

35 Quo pacto compositas febres quæ ob patientia loca oriuntur dignoscere com potes erimus? Si prius in simplicibus febribus dignoscendis exercitemur quas mem bra patientia excitarunt.

36 Quando dolentia loca simplices febres accedunt? Quando humor qui in ea influit sanguini impermixtus purusq̄ & meracius descendit, tunc enim omnino quæ progignitur febr̄is una ex illis tribus est uidelicet cholericã, phlegmaticã, aut me lancholica.

- 37 Bilis quando intemperans in aliquam particulam decumbit quid efficit? Vice
ra serpentia & exedentia & herisipelata febris uero quæ ad ea mala consequitur
per tertium suscipit incrementa. Sin autem sanguini sotia bilis in membrum aliquod
prorepserit inflamationes herisipelatodes uel herisipelata inflamatione procreatur.
- 38 Quid cum pituita in aliquam particulam se recipit enascitur? Tumor mollis fe-
brisq; pituitosa subsequitur si computruerit ibi. mixta autem sanguini inflamationes
molli tumore præditas aut œdemata ad inflamationem accedentia operantur.
- 39 Atra bilis si in particulam defluerit quidnam maxime efficere possit? Can-
cros & elephatos & scirros hoc est duros tumores quæ si in loco computreat non
dubium est quin atrabiliosam febrim progneret ac cum sanguini admiscetur inflam-
mationes duras aut scirros inflammatos producit.
- 40 Sanguis ubi in particulam impulit quod morbi genus ad nasci facit? Phlegmo-
nem inflamationemue febrimq; causat simile diariæ quæ tumefacta inguina exori-
ri fecerunt. bubones enim qui tumores in inguinibus sunt, ex sanguine utili nascuntur
ortum, nihilq; aliud est bubon qm inguinum inflamatio sicut peripleumonia pul-
monis & pleuresis costæ.
- 41 Quot igitur sunt simplicium febrium genera unde omnes cõpositæ oriuntur?
Tria. quæ scilicet ab atrabile, aut amara, aut pituita proueniunt, quibus omnes eæ fe-
bres biliosæ quo quomodo dici possint iuxta Hippocratem. Si febris nõ ex bile ha-
beat, ubi exceptis diarijs omnes a bile trahere originem autumare uidetur. Nã bilis
atra non minus qm flaua bilis est. & pituita cum putrescens edit febrim (si non ad
unguem loquamur) aliquo pacto bilescere dici possit.
- 42 Num sanguis quartum genus febriũ cõmittat? Minime. Sed cū per muscu-
lorum cavitates nõ uisu sed ratione notabiles dissipatus phlegmonem gignit, febrim
tertianos circuitus obseruatem producit, & in pleuritide quo maxime tempore ru-
bra expuunt per tertium morbus magis increfcit, ut uel inde sanguinem in biliosam
naturam cõcessisse sit manifestum. Sin autem sanguis in cauum aliquod corporis in-
gruat a loco naturali effusus ubi putredinẽ non concipiat, mox quidem refrigera-
tur & in concretos grumos thrombosue congelascit (quod soli sanguini euenire cer-
nitur) & seuisimos casus infert. nã & dissoluuntur & frigidum sudant, & deli-
quio animi succumbunt, & sine pulsu arteriarum redduntur, aut omnino pulsus def-
ficientes habent quales sunt uermiculatæ aut formicarij dicti a Græcis quibus sic ille
amicissimus nimiumq; cognatus naturæ sanguis refrigerationem hausit & congela-
tus est. Sanguis igitur cum extra uasa putrescit, febrim quidem cõcitare negandus
non est, sed sanguinea talis non nominatur, sed biliosa, non enim cum putrescere &

percoqui seu torreri incipit amplius iam non manet talis, sed quæcumque in eo pars leuis & pinguior est in bile transit, quod uero grauius & crassissimum est, ubi calorem immodicum suscipit, nigra bilis efficitur. nam sanguis à temperato calore ortum habet qui ubi magis augetur bilem, & maior adhuc atram bilem efficere est natus. sic & cum flaua exuritur, melancholia prouenit, duplicem enim generationis modum sortita est. In uenis autem nunquam sic putrescit ut in bilem transeat, sed excalefactus plus satis continuas quasdam efficit febres sine putredine, quibus & missio sanguinis ad animi defectum & frigida affatim epota præsentaneum remedium afferunt. Quippe & in causis hoc est febribus ardentibus à bile procreatis in processu ubi morbus crudus non est, nullum præstantius præsidium in asuetis frigidam bibere, quibusque nullum uiscus læsum est, reperire aut excogitare quis possit quam frigidæ potationem affatim in tantum quam æger sine accepto spiritu perdurare possit.

43. Quare pituita cum frigidus humor sit febrem committere possit? Quia putrescit. Omnia enim quibus putredo aduenit calorem modum excedentem conquirunt, ut sæpius uideas stercora putrore correpta in fumos solui perinde ac si flammis impositis arderent, adeo ut nonnumquam periculum exustionis domorum fumus columbinus attulerit ob putrorem conceptum conflagrans.

44. Sunt ne alia febrium genera? Sunt diariæ quæ in spiritus peruersione consistunt. sunt & hæsticæ febres quæ solidas animantis partes corripuerunt de quibus nihil ad crissum theoriam attinet quia nulla euacuatione soluantur, nec à principio adueniunt sed ubi post alias febres corpus diutino morbo afflictum tandem contabuit.

45. Ob quas causas febres diariæ procedunt? Ob cruditates, æstus, perfrictiones, labores, curas, uigilias, ebrietates, timores, mesticias, cutis densitudinem & omnia similia.

46. Quæ sunt inditia communia omnium diariarum febrium? Pulsus quidem in celeritate & frequentiam proficit & nonnumquam in magnitudinem. est autem æqualis, & mollis & ordinatus perinde ac is qui secundum naturam se habet. Similiter & urinae bene coloratae adsunt aut nebulas aut suspensa aut sedimina utilia habentes, sed & caliditas uaporosa aut mox aut paulo post manum inijctientibus apparet, nec aliquis malignorum casuum ipsas comitatur de quibus in prædictionibus Hippo. late prosequutus est.

47. Quæ sunt inditia febris ephimeræ ob tristitudinem? Urinae primum rufiores, deinde si carpum contingas aut corpus, acris tibi potius quam multa prodire ab alto corpore caliditas pernotabitur. qui ob iracundiam in diariam inciderunt, multitudinem potius calor is quam acritudinem manum admoventi ostendunt. insunt porro &

cogitabūdis & moerore affectis oculorum cavitates siccitasq; & decoloratio faciei qualis non antea obuenerat, & corporis tenuatio demacratioq; sed longe illustriora haec omnia in ijs qui ob tristitiam, q̄ qui ob cogitationes quas in addiscendis disciplinis aut in aliqua re contemplanda adhibuerunt, in tales affectus perueniunt conspitiuntur.

48 Eorum qui ob peruigilia, diaria fuerint occupati quae sunt signa per quae ab alijs discernere possimus? Vultus quidē decolor & caui oculi atq; in ima recepti communia sunt tam ijs qui ob uigilias q̄ qui propter animi intentionem in aliquod studium, aut tristitiam diaria laborant. Manifeste tamen per alia signa distinguntur, nam qui uigilarunt subtumidam faciem habere uidentur, uixq; oculorum genas palpebrasq; attollunt & oculos humidos obtinent, cum alijs fiant aridiores.

49 Diariarum febrium quas excandescens ira excitauit quae sunt notae? Caloris primum copia qui ex profundo in sublimia celerrime emicat, atq; se se profert. Quin & pulsuum magnitudo quae iam iracūdia abierit non demitur, sicut in alijs aegritudinibus animi, tristitia, metu, uigilijs, quae mox ut recedunt. Quis diariam produxerint, nullas tamen nisi remissas forte & obscuras notas in pulsibus relinquūt. Porro quibus febris diecula non maior (ut noctē cum die simul accipiamus) ob iracūdiam accessit, illud commune est q̄ nec illis uultus pallore infecti redduntur, nec oculi detruduntur in ima quin potius & extantes & prominuli apparent.

50 Diariarum ob inguinum tumores prouenientium quaenam ratione dignationes uenabimur? Si dignoueris q̄ uultum isti rubrum habent, & maiori mole sublatum, & urinas subalbas & pulsus maximos, & ueloces, & frequētes, & caliditatem plurimam non mordacem aut acrem, sed suauem atq; id genus diariae post statum calido mox uapore ex profundo ascendente soluantur.

51 Quae sunt signa eorū qui ob labores febricitarunt? Cutis siccitas quae in tempore post statum aut balitu quodam calido, aut guttis quibusdam rosidis humectatur, omnibus qui laboris causa febrim subierunt. ijs tamen ab hoc sermone exceptis quibus aut labor immodicus fuit, aut cum labore pariter uel calefacti nimis sunt uel frigefacti. Hos tamen pulsus discernunt qui parui plus debito exercitatis existūt, in reliquis magni conspitiuntur.

52 Febrium quae ob densitudinem corporis & astrictionem uel a frigore uel ab austera qualitate subito corpori adnota proueniunt quae sunt inditia? Caliditas prima manuum applicatione mitis, deinde ubi diutius comoratus fueris acris apparet & urinae albae, & oculi nec caui nec aridi, sed humecti potius & extantes, & pulsus parui quales tristitia, cura, uigilia, & exercitia immoderata efficere consue-

rūt, id uero notaſſe abs re nō fuerit, q̄ hęc ſolę diarię quę ob cutis dęſitatem contractam oboriuntur, inter omnes febres aſtricta ſunt paſſio, ſic enim eam quę nihil ex ſe remittit appellamus.

ANTONII LODOVICI ERÖTE MATA IN TERTIVM DE CRISI- BVS GALENI.

Nde iuditiij nomen trāſlatum eſt? A foro, ſicut enim illic de capitıs periculo & de facultatibus omnibus eius qui iudicium ſubit diſceptatur, ſic hic de uita egrotantis agitur.

2 Quid medicum generoſum facere operę precium eſt? Inſtante criſi non perturbari, nec indignas uoces priuatorum hominum more emittere, ſed cū de uita iudicatur æger, in quod morbi uis ſit euęcura cognoſcere, & non perturbari ignarum eorum quę futura ſunt, & multo ante fieri futuram criſim prædiagnoscere. haud enim multum abeſt & euentum criſis præſentire, & futura iudicationis tempus prædicere anteq̄ ueniat.

3 Quot ſunt iudicationum criſiumue modi? Sex. aut enim ſubita mutatione facta moritur laborans. aut ſanitati repēte reſtituitur, aut paulatim utrumq̄ ſit modicis acceſſionibus uitam cum morte, aut fatum cum uita commutāte ægro. aut uehemens quidem aliqua permutatio circa ægrum accidit, ſed quę non ex toto aut liberet aut perimat, ſed quod reliquum eſt aut ſalutis aut mali pedetentim contabeſcat.

4 Quę harum criſium proprie & absolute criſis appellatur? Quę optima eſt, hęc enim ſola ſine adiecto talis dicitur. quę enim aſſatim leto ſuccūbere ægrotum facit malam quę potius criſim nuncupet, quę uero ægrotum commouent atq̄ perturbant, ſed non ex toto uel perdunt, uel ſaluant, deſſuientes iudicationes nominantur. At quando paulatim uel ſupra uires obtinēte morbo, uel morbum protrudente uirtute, uel morbus extinguitur, uel ualitudo cōciliatur cę ſolutiones magis q̄ criſes uocantur ſi proprius loqui ſtudeas.

5 Quę ſigna criſes præcedere ſolent? Multa atq̄ horrore præſentes quatiētia ut de exitu anxij & obſtupęſcentes dubitare cogantur. uigilia namq̄ & inquietudo, & morbi impatientia, & exacerbationis præcox occupatio, & capitıs dolores, & uentriculi, & colli, & hypocondriorū tenſio, & ſomni graues, & retētiones urinarū, & quaſſationes labri inferioris, & uertigines, & deliria, & alij gra-

uissimi casus ijs qui de proximo sunt iudicandi, accidere consueuerunt.

4 Quid post ingentem illam perturbationem sequi præcipue consuevit? Aut sudor affatim erumpens, aut alius de repente commota, aut sanguinis fluor copiosus, aut lotium affatim redditum, aut insignes abscessus. Sine enim aut excretionibus aut collectionibus notandis & manifestis, nunquam bonam iudicationem fieri possibile est, nisi forsitan in pueris quos longus aliquando sopor eripere à morbo cõsetur, & acutas in melius mutationes efficere, quas quidam crismum nomine non dedignantur.

7 Quæ signa supra crismum optimam dum præsens est significat? Coctiones primùm, deinde decretorij dies ab indicatiuis denuntiati, & euacuatio morbo cõformis, deinde ea quæ crismum cõsequuntur, ostendere mox utique possunt, an crisis illa optima fuerit.

8 Coctiones quo pacto? Quia nunquam æger male iudicari potest ubi coctiones præcesserint, ita tamẽ ut urinæ optimæ in febribus appareat, in costali morbo sputa primum deinde lotium sit ægregium. In uentris & membrorum naturalium morbis alui excrementa priorem bonitatis gradum habere existimentur.

9 Decretorij dies quo modo instantem crismum bonam esse promittunt? Quia si in septimo, aut decimoquarto, aut uigesimo die in quibus aut quartus, aut undecimus, aut decimusseptimus futuram spopoderat, morbus recedat, spes est nunquam rediturum, sin uero in illis demonstratorijs diebus iudicium fiat, minor certitudo habetur. Quibus uero aut in sexto, aut octauo, aut in nulla dierum quæ uim decernendi morbi obtinuerunt, iudicatur, ijs in recidiuam casus est timendus.

10 Quo pacto excretio iuxta spetiem morbi eiusque conditionem in bonitate aut ualitia facta, crismum optimam demonstrat? Quia si tertiana sudore multo & uomitibus bilis, aut excretionibus cholericis, aut amphimerina pituitosis secessibus, & pituitæ uomitibus, aut quartana cum multæ bilis atræ per sudorem, aut sedem, aut uomitum euacuatione terminentur, & talia in omnibus denique excernantur, qualia cõueniunt, quæ ea ægritudo optime iudicetur, credere & existimare debemus, nec ualde metueret regressum morbi.

11 Quæ quibus in morbis excretiones maxime conueniunt? Generaliter quidem sudores & sanguis per nares decurrens, febres omnes & adurentes maxime iuuant, & præter hæc inflammationes omnes ardentes acutasque & calidas quæ cum febribus acutis sunt, ita tamen ut e directo fiat euacuatio, ut scilicet in inflammationibus quæ in epate & dextro præcordio consistunt enare dextra sanguis erumpat, splene autem & sinistris iliorum partibus inflammatione laborantibus, e sinistrae naris foramine exeat. Porro ut particularius discas in singulis morbis aptum euacuationis genus sic mente reponito, quæ ardenti febre (quæ causam dixere) & tertianæ rigores pri-

num, deinde per totum corpus irrigui sudores subsecuti & uomitus biliosi, atq; secessus alui omnium utilimi sunt. sudor item hemitritæo non malus est, si præter hunc pituitosa & biliosa per uentrem expurgentur, & in quartana prodesse dignoscitur si atra simul subeant per uentrem, necnon & in amphimerina sudores multi utiliter decernunt nonnunq; cum scilicet & plurimus fuerit toto æqualiter exsudante corpore, & coctiones præierint, & per aluum multū de pituita educatur. Ad hæc sudor per faciem destillans ubertim reliquo non minus sudoribus corpore madente, phrenitin hoc est delirium commodissime soluit, & sanguinis per nares expulsio. ast non lethargus id est obliuio desidiosa & peripneumonia sanguine e naribus erumpente commoditate recipiunt, pleuritidi minorem utilitatem præstat q̄ delirio sanguis e naribus redditus. maiorem tamen multo q̄ lethargo & pulmonia. cum uero epatis conuexæ partes inflammatione tenentur, ijs tribus excretionibus uidelicet urinis, sanguinis e naso destillationibus, sudoribus maxime uis morbi concedit. sin autem resimæ caueq; iocinoris partes inflammatione tentantur, tunc & sudores non minus, & uomitiones sæpicule, & purgatio per uentrem non modice conferunt, lienem autem, & uesicam, & renum affectus per renes expurgari saluberrimum profecto est. ætas etiam nun ægrotantis, & temperatura, & uictus, & regio, & officium in quo uersatur, & aeris constitutio si supra bilem attestentur, bilem euacuari conducit. at si hæc eadem pituitam in corpore contineri ostendant, hanc præstat educi. q̄ si humoris qui atri nigoris est copiam, aut diuersos humores perspexeris, & atra, aut uaria excerni ex re esse cognoscito.

12 Quid eos qui probe iudicati sūt maxime cōsequitur? Coloratiores fiūt & ualētiores cū exurgūt, & euacuationis cōmoditas manifeste p̄sētitur quia humor noxius excretus est, & facile ferūt pro euacuationis modo rationeue, quia nihil cū malo simul de bono decessit. si uero cū abijse iā morbus putatur, symptomata adhuc tū p̄stiterint, ut pallor, ut fastidiū, ut peruigiliū, ut sopor, recidiuā p̄timefcere, atq; cauere sanū adeo est. porro in ijs qui exquisitè sunt iudicati, declinatio uix sēsu pernotari potest, nā excretis subito noxijs humoribus optata mox salus aduētat. ut nō adeo declinasse, sed unico illo naturæ insultu expugnatū recessisse morbū appareat.

13 Cur quibus iudicium in stat ijs nox grauior ante accessionem præcedit? An quia noctu dolores maxime sentiuntur propter uacationem naturæ ab humanis negotijs quibus occupata mens minus facile animū molestantibus aduertit. quibus cūq; autem noctu iudicium futurum est, consimiles diem tumultus occupant.

14 Sed cur quibus iudicatio morbi facta est, leuius ij agere & habere se-

quenti die consueuerunt? An quia omnis ferme crisis bono ut plurimum exitu terminatur, nec enim à principio insurrexisset natura, nisi aduersus morbū præualituram se in iudicio sperasset. Vnde ex ijs qui morbo decumbunt plures multo sunt omnino qui seruantur, quàm qui pereunt, nisi popularis aut pestilens quispiam morbus in omnes sua contagione grassetur. ijs autem qui præter rationem alleuiantur qui sine excretionē notabili, aut sudoris, aut uomitus, aut urinæ, aut excrementorum alui, aut sanguinis narium aut insigni abscessu à morbo salui euasisse uidentur, haud quaquàm fidendum est, quia quæ optima est iudicatio cum euacuationibus fieri habet, nec si qui immodice uigilent, aut delirent in morbis, aut fundant non sponte lachrymas, aut si graui sopore torqueantur, protinus desperandi sunt. nam sæpe hæc adeo non nocent ut maximè profint, & certissima interdum signa urgētis iudicij præcedere consueuerunt.

15 Acuti morbi in quot diebus iudicantur? Intra decimum quartum. hic namquæ acutarū ægritudinum iudicationis præfinitus limes est. quippe si mox à principio fuerit acutus, hunc omnino terminum non excedet. si circa quartum acui cœperit, ad decimam septimam iudicium nanciscetur. ita enim quatuordecim à tēpore quo primū acutus factus est numeratur, sin autē à principio mitior morbus in septima excaudescat primum, & acuat, & in uigesima iudicatio cōtingat, nō immerito & temere in quatuordecim diebus in quibus fuit acuta: iudicata ægritudo diceretur. reliquos omnes qui uel intra quadragesimā, uel sexagesimā, uel octagesimā decernuntur non simpliciter sed acutos ex recidentia nominabis.

16 Quid uero crism optimam non quæ præcessit, sed futuram post dignoscere monstrat? Si summam diligentiam adhibeas, ut tempus quo morbus in statu uigoreue futurus sit cognoscat, atquæ hoc præ omnibus fueris (ut discas) meditatus.

17 Ad quid tantopere status ista præcognitio confert? Ad quatuor. ut ægro uictum probe instuas, ut de salute uel morte ægri futura sententiam proferas, ut de tempore pronunties quo ad iudicium morbi standum est, & deniquæ ut si morbus ex integro sit abiturus, uel iterum rediturus ostendas.

18 Quo pacto status uictum præscribere docet? Quia cum in uigore consistit morbus, nihil aut minimū de cibo dādum est, tum quia profligandis morbidis causis natura incūbit & occupata est, & imbecillior est facta quàm ut binas cōcoctiones perficere possit. tū ne uirtus facultasue digerēs morbū ab absoluta uictoria & expugnatiōe morbi diuertatur, & quò propius ad statū accessit, magis subtrahēdū est.

19 Cur præfinitio status multum adeo ad uictum commode instituendum suppetias affert? quia duo potissimum scopi intentionesue sunt ad quas intendentem

de uictu exhibendo consulere oportet uires & status. atq; hic quidem uel solus principalissimus est, & abunde sufficit, si constant uires & non labent, qui si proximior futurus fuerit, minuere semper & uictum tenuius instituire, & magis quo ad statum magis appellat. si uero remotior largius & plenius reficere licet. iudicatio autem quæ habetur à uirtute non qualiter profligetur morbus, sed ut ipsa conseruetur demonstrat. nam interdum in principijs accessionum & in ipso uigore, alimoniam uires cum deffecerint propinandam suadent. Particulares autem ciborū exhibitiones à particularibus accessionibus cognoscuntur.

20. Quomodo præcognitio status scire facit superuicturus nè an moriturus sit æger? Quia si sint duo paris cōditionis, & ætatis & in alijs similiter se habentes, stat ut unus à morbo pereat, alter absoluator, cuius status futurus sit propior. tu uero si statum uigoremq; morbi mox uel sero affuturum esse ante præsenferis, facillimè tecum de incolumitate uel morte ægri longè q̄ ueniant, statues.

21. Quo pacto status præcognitio de integra uel incompleta absolute morbi eruditos reddit? Quia si crism perfectam cum excretionem humoris qui noxam inferebat, & prænuotiatam: futuram apud statum concoctionis notis præeuntibus indie decretoria prænoueris, facile nihil reuersionem ægritudinis ualde pertimescendam admonebis. Nec enim quisq; post statum, aut in declinatione uel morbi perit, nisi aut ipse æger quippiam delinquat, aut medicus in curando ægro, aut quidpiam extrinsecus erroris penes laborantem committatur. Atq; huic rei non adeo experimentum sed & ipsa subscribit ratio, fieri enim omnino consentaneum non est, ut postq; alteratrix facultas & rectorix corporis morbum concoxit & expugnauit, & uinci se non passa superior extitit, mors consequatur: quæ nihil aliud est q̄ uictoria uirtutis à morbo. Impossibile itaq; est & neutiquā quod accidere possit, ut quisq; de nece futura uel uita ægrotantis, non hallucinatus quicq; certi promittat, nisi statum & præfinitum uigoris tempus ante secum habuerit perceptum. Ut enim diffinire nescias de aliquo: si par futurus sit oneriferendo, nisi baiuli ipsius uires cum ponderis grauitate perpenderis, & uicæ longitudinem cognoscas, qua sit ducendum ipsum onus. Et nequeas assumere tibi uaticum, quod longinquam uiam ituro abunde sufficiat, nisi sumptus faciendos cum proprijs facultatibus compares, & quatenus eundem sit, prius ante constituas, ad eum modum nec crism futuram (quæ tanto plus prospera est, q̄to status magis concitator est) nec quicq; quò euasurus sit æger præscire, aut præfagire super ægro possis, nisi in prænoscendo statu te apprime exercueris. morbus ponderi ferendo assimilis uel compar est, uires ferenti, status loco quo

excutiendum & deponendum, uel succumbendum sub onere est.

22 Quo pacto instruit status si à medico prænoscatur de iudicio morborum? Quia iudicationes in statu maxime contingunt, in quo & coctiones humorum summo opere perficiuntur, & in ipso crisis optima profertur, quæ ueluti canon & exemplar, & sigillum est aliarum cresium, quarumquæq; ita bonitate cæteris præstat, quò ad illam magis optimam accedit.

23 Statu quo pacto & unde cognoscimus? Ex cognitione ideæ, & magnitudinis, & moris, & lationis ipsius morbi. Verum horum alia supra salutem uel mortem laborantis, nonnulla supra diem quæ futura crisis est, alia rursus supra crism ipsam iudicationemue potissimum demonstrant.

24 Quid est idea in morbis? Si à bile uel flaua, uel atra, uel pituitatibus procedit atq; morborum qui ab ijs humoribus committuntur: iam recensuimus notas.

25 Magnitudo quæ uocatur? Quando accidentia propria quæ simul inuadunt cum morbo, intenduntur, ut pleuresis dicetur magna, si febris uehemens, & tussis arida infestans, & dolor lateris intensus, & cætera accidentia lateralis morbi fortiora simul affuerint. Hæc cognoscitur ex magnitudine accidentiũ priorum quæ assistunt unà, & ægritudinem concomitantur.

26 Mos seu consuetudo quæ appellatur? Si exempli causa labrum peruertatur, uel gena distorqueatur, uel alter oculus minor appareat, uel strideant dentes, uel labrum concutitur, si flocos à uestibus decerpunt, aut etiam si concoctiones adsint, si leuiter ferant morbum, si bene ad somnum, ad appetentias, ad decubitus se habeant. Morem ægritudinis longe aliam rem à magnitudine ipsius esse cognoscito. nam sepius febres ardentissimæ occupant, sitimq; & æstum immodicum inferentes, quæ tamen omni periculo uacant. sunt contra alia exiles, & ueluti extinctæ & remissæ sopitæue quæ tamen ægrum clanculum interitui tradunt. Mos igitur ex accidentibus casibusue postea superuenientibus, salubribus, aut mortiferis (quæ in prognostico retulit Hippo.) maxime discernitur: intra morem tum symptomata, quæ tanq; causæ uel signa ad iudicationes antecedere consueuerunt, tum potissimum concoctiones numerantur, quæ omnia superapparentium nomine ueniunt.

27 Latio uel motus morbi quid est? Longua uel breuis duratio temporis partium ipsius accessionis. nam qui celeriter omnia quatuor tempora transgreditur, uelociter & otius dicitur moueri (hic autem omnino ex intermittentibus est) nec fieri potest, ut qui breuissime hæc tempora absoluit, maneat adhuc continuus. febres autem continentes: quando status reliquis temporibus longior est, cito: quando uero breuior, tardius commouentur.

28 Quo pacto hæc ipsa de tempore futuri status certiores faciunt? Quia si morbus ex ijs sit qui iudicio decerni consueuerunt, quales ferme sunt omnes qui à bile meraca proueniunt, si magnus, si uelociter motus, si casus inferat difficiles & uehementes, in proximo affuturum statum certissimum omnino indicium est.

29 Quæ nam horum notæ seruatum iri, uel moriturum ægrum præcipue ostendunt? Mos, & idea, & magnitudo morbi, sed ex ijs maxime ad morem animum mentemq; adhibere opus est.

30 Mos quo modo supra salutem uel interitum denotare potest? Quia si constant uires, si somnus, si decubitus, si spiratio uitio careant, si concoctiones in urinis, in sputis, in alui sedimentis, uel horum aliquibus appareant, si reliqua signa salubria affuerint, fieri quin eripiatur æger non potest. Nam uel sola concoctionis significatio iudicij celeritatem & firmam securitatem pollicetur. Quo fit ut omnium optimum iudicium sit quod in statu peragitur, & tunc coctiones maxime contingant, & nec declinante morbo interire quis possit, quoniam causas morbum committentes uicerit natura, & concoxerit, & expugnauerit, unde nullatenus mors sequitur, quæ non est aliud quam uirium victoria à morbo.

31 Idea morbi quomodo supra uitam & fortunas laborantis pronuntian- di sententiam uim habet? Quia morborum quidam naturæ sponte sunt salubres, ut tertiana exquisita quæ cum longissima est ad septem periodos circuitusue protenditur, & qui in particulis non momentaneis consistunt morbi, quiq; febriculas inducunt leues. Quidam autem suapte natura insalubres sunt & exitiosi, ut uiscerum principalium inflammationes, à quibus nullus uiribus imbecillis incolamis euadit, sed ut plurimum perducunt ad tabem. uentriculo quoque & pulmone inflammatis, tabidi multi effitiuntur, ex quibus extis alterum ante cordis conspectum saltationes agit, alterum alimoniam conficit, quæ toti corpori distribuatur. Suspectum quoq; est propter impendentem subitæ suffocationis timorem, cum uicæ spiritus & præcipue laringis constringuntur, uel ob immodicam siccitatem, uel quia muscoli intumuerint, uel ob humorem pituitosum sparsum, atq; huius generis periculum propter locum momentaneum procedit. Nan morborum quidam suapte sponte magni sunt, & si non in summo constiterint, ut morbus attonitus, & comitalis. quidam rursus magni dicuntur propter magnitudinem causæ, quæ eos committat morbos, ut febris ardens si à multa bile dependeat. quidam deniq; in magnorum censu numerantur, & actionibus membrorum famulantium principalibus noceant, ut

- uulnera quæ in articulis & musculis consistunt.
- 32 Cur quos uisceris principalis inflammatio obsedit, ferme omnes intereant, si uires sint ægre? Quoniam unicum illis subsidium est ulcisci & castigare morbum inedia, & pugnando cum fame concertare, quod quibus uitalis facultas imbecilla est, sustinere non possunt.
- 33 Ex quibus illorum inuenitur iudicio finiendum morbum necne? ex magnitudine, & motione, & idea morbi, & ex superaccidētibus quæ tanq̄ causæ uel signa ad iudicationes præcedere consueuerunt.
- 34 Coctiones quo pacto tãtam uim habeant ad dignotionem futuri status? Quia in periculo uacante morbo quanto otior concoctio apparuerit, tanto propior affuturus status significatur, ut à prima statim die in ægritudine salubri coctione apparente ad quartam morbus decernetur, si uero tum primum in die quarta exacta coctio uisatur, ad septimam fiet iudicatio. & si principij tempus longius perdurauerit, concoctionisq̄ notæ tarde apparere incipiãt, ad undecimam uel decimam quartam ægritudinis iudicium differetur. si uero quarto post decimã exacto die, coctionis signa ostendãtur, decimã septimã certamen & ualentius morbi discrimen expectat. at si non ante concoctio affulserit, hunc ante uigessimam iudicari non licet. Atq̄ hæc eatenus accipienda sunt, si nihil deliquerit æger, si se morigerum & obtemperantem præstiterit, si famuli fuerint diligentes in præstando obsequio, & si nihil medicus in curatione erroris admiserit à quo interdum maius periculum quam à morbo impendet. quæ autem ægritudines hos dies iniudicatæ transmiserint, paulatim eæ potius soluuntur, quam uehementi aliqua agitatione facta dirimantur.
- 35 Diem certam qua ad iudicationem sistendum, est ne ex quo certo prædicere quis possit? Multum quidem sane. liberandum fore ægrum mores ægritudinis indicant, iudicandũ esse ut cognoscatur, magnitudo præstat. dies autem qua duellum committendum est inter uires & morbum, ex motione ipsius non ambigua significatione deprehenditur.
- 36 Quo pacto ex magnitudine iudicio decernendum nec ne morbum aucupari fas est? Quia quæ magnæ sunt ægritudines iudicio omnino finiuntur, paruæ autem & exiles, & à leuiculis causis procedentes, paulatim non uel aliqua marcescunt & dissoluuntur.
- 37 Motio & ægritudinis latio statũ iudicij diem qui exacte præfinire possint? Ita res habet. in synochis quidem febribus (ita enim eas appello quas sanguis plurimum copia inuictus gignere consueuit, quæq̄ nullas nec excrescentias nec

irritationes habent, sed æqualiter semper infestant) quartam diem potius iudicaturam expectare oportet, cum per proprias periodos natura ad iudicationes perueniat. est autem hæc dies decretoria suapte spõte, & in ijs præsertim, qui per q̄ acuti sunt morbi. Atq̄ hoc sic acceptum uolo, si nihil circa ægrum delinquatur. In cõtinuibus autem febribus (quas synochis uocant) quæ continuis quidem diebus urgent, sed alternis acerbius, cum ferme à bile generentur, quæ per impares accessiones factitat, tertã uel quintã diẽ iudiciũ facturam magis sperare decet. Iudicationẽ quippe cum accessione concurrere utiq̄ summũ opus est, sed quintã quidem si mitior sit morbus & ægre motus, tertã autem si uehementior sit, & uelociter citatus, atq̄ hic plurimus est iudicãdarum ægritudinum modus. plurimãq̄ in imparibus decernuntur. nam synochi haud ita sunt frequentes, & raro non delinquit æger, quo circa iudiciũ in die quarta factũ bis dumtaxat per uitam Archigenes spectauit, Galenus autem se, id tantum modo semel uidisse testatur. q̄ si aliquoties quarta dies iudicare reputetur, id ea ratione fit quia in tertia iudicium inceptum sequentis quoq̄ diei particulam occupauerit. In totum sane sic habendum est, qui celeriter & festinato mouentur morbi, cito item iudicantur, qui autem cientur segnius, tardiores iudicationes sortiuntur. Adiuuant autem uelotiorem ægritudinis motum, ut citius iudicium consequatur, ætas laborantis adolescentior, & temperies calida, & totius corporis habitus biliosus, & si regio & anni tempus, & præsens status calescãt, quæ sub aeris constitutione comprehenduntur, ut qui ab illis affici & alterari consueuerit. sed & uictus in esuritionibus & inedijs exactus, & labores, & lassitudines, & uigiliæ præcedentes, & furor, & alia id genus. calculum ad celerem morbi motionem addunt, & de cita eius finitione subscribunt. Quin & si plures ex ijs quos curandos suscipiat medicus, tertiani magis q̄ quintani iudicentur, non modica spes est consimilem ut exitum noster hic æger habiturus sit & sortiatur. Ingrauescens autem & tardior ætas, & aeris rigores, & frigidum temperamentum, & otia, & saties, & quies, & ingurgitationes præcedentes, & si quintanæ passim magis iudicationes contingant, in eam potius diem (q̄uis morbus magnus sit) recasuram iudicationem hæc omnia ostendunt.

33 Sunt ne alia ex quibus suffecturum uel deffecturum ægrum anteq̄ superet morbum habeamus? Minime gentium. sed ex magnitudine morbi & uirium robore, & tempore status duraturum uel moriturum qui laborat, omnino coniectare opus est, quæ prorsum eadem ijs quæ diximus possunt. Nam ex ijs que morem exponere sunt nata, quædam salutem certissimam minitantur, ut facilis exempli causa spiratio, & saties sanis similima, maxime uero sibi ipsi. & cõcoctio in lotio,

in excreatu, in alui deiectione apparens, & facultatum naturalium & vitalium & animalium (quas uocant,) robur. extreme uero mala sunt spiratio difficilis, & inspiratio expiratione maior, sublapsa tempora, oculi caui, in acutum desinens nasus, aurium extremæ partes retrorsum reflexæ, color plumbeus, aut uiridis liuescensue, si oculorum alba dormienti appareant, si alter altero maior obtutus spectetur, si lacrymæ inuito per oculos esfluant, si dētibus strideat, si supinus sensim non reductis cruribus dormiens iaceat. Hæc omnia quæcūq; ipsorum contingant, extreme mala arbitrari oportet, sed attendēdū in uultu illo est, ne propter uigilias, aut mæstia, aut causam aliquam quæ mœrore affecerit, aut inedia, aut excretionē aliquam cōspiciam talis euaserit, nāq; quodcūq; horum fuerit, minus exitiale putādum est. Quis satius utiq; esset, ne adeo imbecilla esset uirtus facta, ut quacumq; ex occasione labasceret.

39 Quidnam est quod robur naturalis facultatis declarat? An sitis modica quoad fieri possit, & bona ad epulas quæ offeruntur promptitudo, & concoctio tandem in excrementis quæ per corporis exeunt meatus.

40 Quid autem est quod ualere uitales uires redarguat? An probus faciei color, & facilis minimeq; impedita respiratio, & pulsus ordinē quēdam rythmūq; & consonantiā habentes. Nam in pulmonia laborantibus, uenustus quidē & elegans in uultu color adest, maxillarumq; in ijs rubor quidam spetiosus hilarisq; uisitur, sed deprauatum tamen obtinent anhelitum.

41 Quid est quod potentiam animalem ualidam esse declarat? An perseverans ratio, & mens, & memoria nequaq; læsa, & decubitus bene cōpositus. Pernitiosum est si narium pinnulæ in conuellendo aere enitatur, & si musculi pectoris tāq; laborātes in cōstrictione thoracis non paulatim redeant, sed fessi concidant & decidere subito thoracem patientur. Motus quoq; facilitas & prompta conuersio, & leuis incessus maximum argumentum est eam facultatem ualidam esse, quæ a cerebro profluēs per neruos musculis ingrediēdi munus largitur. Cōtra pernitiosum extreme signum est, si habitum corporis difficulter permutet æger, & diu in eodē posito perseucret, & doleat, si quopiam artus mouere oporteat. Nam corpus nostrum ex ferente & lato constitutum est. Fert uirtus: fertur corpus totum. Ergo cum facultas imbecillis est non sine labore mouet, sed corporis pondus ferre nequit, & fathiscit, ubi autem robusta est facile & sine negotio trāffert artus, quocumq; uelit. Vnde à principijs in salubribus morbis tā uenæ sectio q̄ purgatio quæ minuatur materiam morbi, aut si quod aliud medicamen ex re fuerit, adhibenda sunt: cum adhuc uires sunt ingenuæ & ualent, sibiq; constant, ut onere deposito quod naturam

grauabat, quod reliquum est natura facilius concoquere & superare possit. In statu autem cū tunc coctionibus natura maxime incubat, minime eam abstrahere ab opere decet. His adde q̄ uirtus animalis (quā uitalis q̄ alitrix facultas fortes perseuerent) defessa maxime & imbecilla tum temporis est, ut non sustineat remedia. Atq̄ etiā iudicationes impediretur, si quicq̄ tum forte admoueas. Casus præterea omnes tum cum uiget morbus fortiores sunt, quā affectus ipse quem nominamus morbum, multo sit melior. Desperatis autem & correptis à ui morbi admoliri manus non expedit, nec quicq̄ præsidiorum admouendum, nec à principijs, sed solum prædicere & præ sagire fati necessitatem oportet, ne male audiant, quæ multis & q̄ plurimis remedia profuerunt.

42 Qua nā harū facultatū ualētissima in morbis egenus? An animalis quidē nullū usum præstat, nec enim disputare, aut currere, aut loqui, aut ratione quicq̄ agere ægros necessum est. Vitalis autem in quantum uitam tueatur, in tantum necessaria est. Robustissimas autem esse naturales uires summe operæ pretium est, ut concoquant, & alterent, & expellant causas committentes morbos, & omnino uitiositatem humorum emendent & permutent in melius.

43 Quo potissimum tempore crisis id est iudicatio accidit? In uigore aut parum ante uigorē quæ tanto deterior censenda est, q̄to hūc præuenit. mors autē in omnibus tribus temporibus contingere potest, declinante uero morbo nullus occidit, nisi si magnus aliquis error circa ægrum committatur.

44 Quot sunt modi quibus ab ægritudinibus homines liberantur? Tres. nam aut per copiosum totius corporis sudorem, aut urinarum irruptionem, aut uehementer disruptam & profusam aluum, uel ingentes ad aliquam particulam abscessus, uel aliam deniq̄ excretionem insignem, qualis in uiris per hæmorrhoidas aut in foeminis per menstruam purgationem est, ex integro & perfecte remouetur morbus. Aut affatim multumq̄ per illam subitam inuasionem diminutus est, aut tandem paulatim sensimq̄ tollitur quoad nullæ reliquæ mali in corpore supersint. Primā crisin perfectam, secundam imperfectam dicunt, tertiam uero solutionem nomināt, ultra hos nullus est modus: quo in pristinam salutem incolumes uiri redduntur.

45 Quot sunt maneries quibus ex morbis ægri intereunt? Totidē. Nam aut ali quibus excretionibus succedentibus subito ægrotus læto traditus est, aut affatim & euidenter ab ijs in deterius relabi cœpit, aut singulis momentis & in horas corpus tabescit, quoad ex uita recedat. quam sane abolitionem marasmon id est tabem appellant. Est & aliud moriendi genus cum sine iudicio & sine euacuationibus ullis subitam pernitie affert morbus, porro huic nullus sanationis modus correspon

det, multi namq; sine iudicio repente diem obeunt, nullus autem salutem & mali fugam subito non iudicatus consequitur.

46 Quotplex est modus quo nullo iudicio dānati, legem fati subire subito coguntur ægri? Triplex. nam uel in principijs accessionum intereunt, obrutis à copia intro confertim confluentium humorum: aliquibus inflammationibus internis, uel extincto natiuo calore ab humoribus multis, & lētis &, crassis. uel in uigore uolentia morbi superati intercipiuntur, uel in augmento ratione status. aut deniq; in particularibus accessionum declinationibus morti concedunt. Nihil namq; mirum est, si qui durare in reliquis accessionis partibus potuerint coacto & constricto habitu totius corporis, ijdem ad finem morte minores euadant digesto atq; resoluta naturali calido, cum eo qui præter naturam est, & ab alto ad extrema & fines procedente. Vnde ij omnes melius quidem mox se habere uidentur, & ad declinationem ab statu q̄ par est trāsire ocius, sed uel frigido quodam & pauco sudore per artus suborto confestim pereunt, uel ad trullam insurgentes, animo deffecti subito momento uitam reliquerunt.

47 Quæ est distinguēdi ratio eos qui in mortem soluti leuiores tamen apparēt, ab ijs qui re uera discussa dumtaxat febrili caliditate melius se habent? Non alia sane q̄ ex pulsu melior. hic namq; in hijs ualidus & uehementissimus est, & bene ordinatus, & æqualis, ut qui talis à uirium robore proueniat. contra autem obscurus suffitienter, & inæqualis, & nullum ordinis decorem & cultum habens, quibus in foribus interitus adest.

48 An nē omnes qui pereunt iudicati moriantur? Non. quippe sine certamine & contentione iudicatio non fit, non pugnat autem nec expugnare morbum aggreditur facultas cum imbecilla est, sed uicta aduersario manus porrigit & digitum (quod aiunt) tollit.

49 Quæ crisis potissimum mala est? Ea in qua aduersus morbum natura quidem insurgit, sed tamen uicta in duello superatur.

50 Quæ est causa. cur non expectata digestionē ante tempus ad dimicandum cū morbo natura incitatur? Magnitudo & uelox morbi motus & uiolentia ad certamē naturā prouocās, & tanq; calcaria & stimulos præbēs, ut prodire in cōgressū uelit. Nā simile quid circa uētrē & intestina cōtingit, cum in eorū cavitatibus uelli cans aliquis & acris succus continetur, non sustinent nāq; sed mox protrudere à se quidquid tunicis adhæsit nituntur. non laceßita autem statū hoc est cōcoctiones semper natura expectat, cuius rei illud maximū argumentū est, q̄ eo tēpore ipsa sua spē ad iudicium progreditur, & pugnam appetit, q̄uis nullis irritantibus urgeatur.

51 Qualia sunt ex quibus sine crisi moriturum ægrum cognoscemus? Si facultas alicui labascit, & imbecilla est, (hæc namq; à principio pedem conferre, & mutuo conferere, obuãq; palam prodire non audet) & si ne minimum concoctionis signũ appareat, & si magnus quidem & malignus sit morbus: non autẽ celeriter moueatur, hæc omnia sine iudicio læto addicendum ægrum ostendunt. coctionis uero aliquibus apparëtibus notis: si uires omnino non sint ægræ, & morbus sit bene mobilis, iudicio imposituram esse manum multum utiq; sperandum est. Contemplari autem & adhibere mentem summopere decet, & non si uirtute superior est morbus: protinus uirtus imbecilla est.

52 Est ne ut diem certum præ sagire medicus possit: quo è uita migrandum sit ægro? Nimis quidem profecto, si grauiores paroxysmos & accessionum circuitus & proportionem excessus uirtutis à morbo secum exacte perpenderit. Nam si multum excedatur proximum exitium est, rursus in qua die grauior recurrit morbus, in eadem interitum ægri pertimescere iustum est.

53 Vnde diem certam qua moriturus est æger exacte accipiemus? Ex natura dierũ, & celeri motu morbi aut tardo: nam si per pares magis ægritudo irritatur, & ueloci gradu citetur: sextam potius fore lætalem metuendum est, si uero per impares accrescit: & nõ æque citato motu rapitur, septimã necem allaturam summũ periculum est.

54 Quibus potissimum notis si de aliqua die sit incertum: an in ea morbi contingerit decretum, ambiguitas hæc diluatur? Ex accessionum proportione & dierum natura. Nam si ex intercipientibus sit morbus, aut ex continuis quidem sed qui per uices uehementiores redeunt, impari magis diei iudicatio si cõtingat, ascribenda est, per quas morbus is irritari consuevit, si uero ex ijs sit: qui æquo pariq; tenore procedunt: in diem parem refferetur. Ex dierũ uero natura facile adhuc modũ ratiocinari quis possit. nona dies ad iudicandũ præstantior est, decima minus probe deceruit, si inter has lis & certamen sit, utra morbũ iudicauerit, leui periculo sic questio dirimetur. Inspicere oportet si à iudicatione melius habere incipiat æger, nonã oĩo iudicasse dicemus: si uero minus bona facta fuerit iudicatio: in decimã reiiciemus.

55 Quot conditiones habere debet iudicatio quæ optima censenda est? Sex. primum ea quæ per excretionem & ea quæ sit per abscessum multo est potior. deinde operæpretium est ut humor noxius qui morbum faciebat euacuetur, & tandem ut in die iudicatoria contingat, ut sit indicata, & secundum reëctitudinem loci patientis, ut post signa concoctionis manifesta.

56 Horam interitus an etiam nun prædicere possibilis est medicus? Per Iouem.

facile, nam qua accessionis parte grauius agere solent ægri, eadem locum afferet.
 & prorsus ad hæc multi in principijs morbi interimunt, multi in statu, plerisque
 etiam uideas qui tum occidunt, cum declinare accessiones uidentur.

57 Vnde crisis id est iudicij nomen translatum est? à tribunalibus & forensi-
 bus locis in quibus causæ aguntur: nam ueluti illic de uita & fortunis omnibus
 hominis interdum lris est, ita & hic de capite nonnūq̃ periclitantur ægri. Sed cum
 sint quatuor iudiciorum modi. nam quædam subito sanitati restituit ægrum, quæ-
 dam in eam magnum momētum faciunt, alia uel affatim perimunt, uel magnam mu-
 tationem in deterius capiunt, priores absolute crises id est decreta nominant, secun-
 das cum adiectione malarum. Porro utrisq̃ cōmune & tralatitium est, q̃ cum ali-
 quibus sensibilibus excretionibus exercentur, uel per aliquos effatu dignos absces-
 sus, deposito affatim in aliquam particulam omni humore qui faciebat morbum.
 Soli uero pueri per somnum longum interdum in pristinam ualeitudinem refferun-
 tur. hoc tamen sanationis genus nullus crism nominare cœpit.

58 Qui sunt dies quas decretorias uocare mos est? Primi & principales sunt
 septimus, decimus quartus, & uigessimus, & deinde quadragesimus, sexagesimus,
 & octagesimus qui scilicet per septēnarios procedūt, ita tamē ut priores duæ hebdo-
 madæ per diuisionem, tertia per coniunctionem cōputetur, ut in uigessimam recidat
 supputatio, quæ in decernendo morbo q̃ uigesima prima potior est. deinde singu-
 lis septimanis in binos quaternarios diuisis, dies medij hoc est quartus, undecimus de-
 cimus septimus secūdas obtinere partes in iudicādis morbis cēsentur. intercidūt inter
 has tertia, & quinta dies, & nona. sexta quoq̃ ubi malignior est morbus plerūq̃
 decernit, sed pessime, & cū seuis casibus, nec securū reddit qui reuersurus sit morbus.

59 Subsidentia in urinis unde deriuatur? Est quidquid chyli fugit concoctionem
 epatis, nec fuit in sanguinem transmutatum, hoc enim subsidet in lotio. hæc autem
 media est inter humores naturales, & pus, hoc nāq̃ tam à calore natiuo q̃ extra-
 neo alteratum est, & utriusq̃ uestigia seruat. Vnde pus optimum candidum debet
 esse, quia tales sunt tunicæ & membranæ uasorum quæ ex genitura ortū & nutri-
 tionem sortita sunt, quibus omnino sanies similis fieri debebat, si perfecte à natura
 transmutaretur. subsidentia autem nec humorum naturalium naturæ penitus fami-
 liaris euasit, nec quidq̃ à causa præter naturam habet impressum.

FINIS.

EROTEMATVM NUMERI TERNARIJ LIBRI SEX.

23

LIBER PRIMVS EROTEMATVM

numeri ternarij Antonij Iodouici medici Olyssipponensis, in quibus
maxima & optima pars medicinae totius, & anatomes,
& librorum de usu partium, & multa philo-
sophica continentur.

¶ *Quot sunt medicorum sectae? Tres. empirici qui uni tantum experientiae tribuebant, dogmatici (qui & logici) qui ratione morbos curabant, & methodici qui has duas communitates, a strictum laxandum esse, & laxum astringendum profitebantur.*

2. *Quot sunt quae praeclearum medicum spectare oporteat? Tria ut breui tempore quoad possit, & citra dolorem, & ut tuto curationem peragat, quod maxime fiat si adhibeat diligentiam, ut finem consequatur, quod si facere non possit, attamen ut nihil laedat, & ut morbus subinde iterum non reuertatur.*

3. *Quot sunt medicinae partes? Tres. dieteticae, chirurgicae, & therapeuticae, hoc est quae aut uictu, manu, uel medicamentis curationem aggreditur.*

4. *Quot sunt artis curatiuae partes? Tres. diagnosticae, prognosticae id est quae causas morborum & symptomatum dignoscit, uel quae futura circa aegrotantes, multo ante praesagit, & tertia huic succedit quae medicatur.*

5. *Quot sunt doctrinae quae per ordinem aliquem continuum traduntur? Tres. resolutiua (quam analytice uocant) quae a notione finis ortum habet, quo semel percepto omnia ad illud requisita inuenire conatur. Atque per hunc modum omnes sunt artes inuenta. Alia est compositiua quae ea quae per resolutionem sunt inuenta, prout ad usum ueniunt, docet. Unde ea in tradendis scientijs artifices utuntur. Alia est diffinitiua quae uniuersali diffinitione a principio posita, cuncta deinceps totius diffinitionis capita, & particulas prosequitur.*

6. *Quot sunt ea quae curant morbos? Tria. natura, & medicus, & instrumenta, uel adminicula sine quibus scopum & propositum finem non assequitur medicator.*

7. *Quot sunt ea de quibus scientia medicina est? Tria. sana, neutra, & morbida.*

8. *Quotuplex horum unumquodque est? Triplex. corpus scilicet, & signum, & causa. Nam sana dicuntur, & causa quae inducit sanitatem, & corpus quod suscipit,*

et signum quod eam prædixit. Eadem de neutrís et morbidís partitio est. et dignitate sanè et doctrinæ traditione corpora sunt priora, opere autem et cum ægris manus admouentur, causarum tractatus est præmittendus.

9 Quotuplicer corpus sanum dicitur? Tripliciter. aut ut semper, aut ut multum, aut ut nunc. nãq; uel a principio quando infans nascebatur, tam ex simplicibus optime temperatus, q̄ ex organicis egregie cõformatus est, aut maxime accedit, et parum quid defficit, et relinquitur, aut nunc id est tempore præsentis tale nuncupatur. Sic et quod morbidum est corpus, uel ab ipso iam ortu infortuniter est natum tam quo ad partium tẽperiem, q̄ quoad formationẽ corporis, uel modicum abest, uel ad præsens taliter affectum est. Similiter de signis et causis censendum est.

10 Quot sunt partes in quas tota sanitatis latitudo diuellitur? Tres. sani etenim uocantur, et qui maxime repugnant morborum causis, et qui tam fluxam et labilem sanitatem obtinent, ut uel leuis quæcũq; eos alteratio redarguat, ut ab ægritudinibus occupentur (quos nosódís uel noserús id est morbidos appellare nihil ostat) et medijs inter hos positi, qui non tantum resistunt, nec tam facile patiuntur, qui neutrorum nomine censentur.

11 Quotuplex est neutrorum differentia? Triplex. neutra quippe uocantur, et quæ nullo extremorum participat, et quæ ambobus, et quæ uicissim utrumq; hoc est in diuersis temporibus habent.

12 Quot sunt signorum genera? Tria. aut enim præteritorum memoriam suggerunt, quæ rememorantia nominare merito quis possit, aut dignoscitiua sunt, ex quibus presens corporis status dignoscitur, aut prænoscitiua uel præfagientia ex quibus futurorum euentus demonstratur, quod sanè medico nouisse multo magis operæ precium est.

13 Quot sunt causarum genera quæ filij considerant medicorum? Tria. primitiua uel præincipientes (quas procatarticas uocant) et antecedentes quas (proæguménas Græci appellant) et continua uel continentes (quas synecheis Græcis nominare mos est). Et præincipientes quidem causæ sunt sicut ira, furor, balnea, gaudium, labor, ebrietas, insolatio, et similes. Antecedentes sicut plethora hoc est omnium humorum proportionale augmentum, et cacochymia id est unius alicuius præcæteris uitium. Continua autem cum aliqua ex toto portio uel sanguinis uel bilis uel pituitæ putrescens, præsentem iam excitat morbum.

14 Quot sunt ex quibus membrorum sanorum dignotiones habentur? Tria. ex ijs quæ secundum substantiæ hoc est tẽperamenti rationem in hærent, si similarium partium mixtura in nulla primarum qualitatum plus iusto uel excedat, uel euariet,

Et si instrumentariae partes, tum situm ægregium, tum reliquam conformationem omnem habuerint. deinde ex colore, asperitate, & leuitate partium, & mollitie, & duritie, si nihil in ijs sit, quod uel uisum uel tactū immoderatum existens offendat, quæ omnia ipsas homœomerias id est similes particulas cōsequitur, & postremo ex operationibus & pulchritudine eleganti totius organi, quæ quidem organorum sunt propria.

15 Quot naturas in unoquoq; membro esse operæpretium est? Tres. primo opus est ut adsit bona simularium temperies, secundo proba in organicis compositio, quæ tam figuram quàm magnitudinem, & situm, & numerum includit, & utrisq; cōmunis natura unitas, cui solutio continuitatis opposita est.

16 Quot sunt res præter naturam uocatae à medicis? Tres. affectio uel dispositio à qua per se primò membrorum munia obleduntur, quam ægritudinem esse dicimus, & huius ipsius dispositionis causa, & symptoma quod ueluti umbra morbum consequitur.

17 Quotupliciter operationes membrorum lædiuntur? Tripliciter. aut enim omnino aboletur functio, aut diminuta fit, aut uitiosa. Vt circa uentrem, aut cibus omnino non alteratur, quod in leuitatibus intestinorum contingit, aut longuo & diuturno temporis spatio tardè concoquitur, aut in uitiosam & prauam, aut acidam, aut acrem qualitatem permutatur.

18 Quotuplex est symptomatum genus? Triplex. in primo functiones læsæ cōtinētur, in secundo qualitas corporis mutata, in tertio ea quæ excernuntur.

19 Quot sunt causæ facientes dolorem? Tres. uitiosa intemperies, & unitatis diuortium, aut certe utrumq; simul.

20 Quot sunt intemperies uitiosæ quæ dolore affici particulas faciunt? Tres. calida, & frigida, & sicca cum modum exceßerint. Humida autem se sola quæuis intendatur, dolorem non generat.

21 Quot modis principij nomen apud medicos usurpatur? Tribus. primo pro illa tabili & uix perceptibili momento in quo incipit morbus, secūdo pro spatio trium dierū, tertio pro toto eo tempore quo nulle concoctiones apparent.

22 Quot sunt febrium species? Tres. heclicæ scilicet quæ solidas particulas corripunt, & diaricæ quæ à spiritibus plus nimio calefactis procedunt, & quæ ab humorum putrore ortum habent.

23 Quot sūt febriū genera ex putredine natarū? Tria. alia pituitosa est, alia biliosa, & tertia ab atrabilis incēdio procedit. Sanguis aut nullā febrem cōmittit, quā protinus cū putruerit, subtile eius in flauā bilē trāseat, quod crassū in atrā cōuertatur.

- 24 Quot sunt febres intermittentes? Tres. tertiana, quartana, & amphemerina quæ cotidie corripit. Atq; eæ cum rigore, frigore, & horrore accessiones faciunt. Totidem quoq; sunt cõtinuarum febrium differentia ab eisdem humoribus genita, quæ quibus nunq; non insint, incrementa tamen per circuitus tanq; auctarium capiunt.
- 25 Quot sunt febrium (quas Synochus uocant) differentia quæ nullas adiectiones recipiunt? Tres. epacmaistica quæ usq; ad solutionem semper augentur, homotona quæ æquali uigore perseuerat, & paracmaistica quæ a principio usq; ad finem decrescunt.
- 26 Quot sunt febrium hecticarum species. Tres. una cum humores cordis per febres ardentes consumuntur, secunda cum humor substantificus qui in poris continetur, consumi periclitatur, tertia cum partes ipsæ solidæ patiuntur. quippe nisi corde prius passo & affecto, febri hecticam constare impossibile est. Et primæ quidem species haud absimilis est, ut cum oleum in ellychnio affusum exhauritur, secunda cū liquor cõsumitur qui intus inter ipsius meatus latitans cõtinetur, tertia autē, ut cū ipsum lychni corpus, uel fõmes (quæ thryallida uocāt) a flammis occupatur, quod inmedicabile est, non enim oleū aut pinguitudinem addere confert, cū fõmitis partes humoris innati glutino carentes diffluent suapte sponte, & dissolentur.
- 27 Quot sunt quæ in urina pernotari debent? Tria. color & substantia hoc est tenuitas uel crassitudo urinæ partium, & contenta.
- 28 Quot intra ipsum lotiū considerantur? Tria. nubes in superiore regione apparet, & benæoremata hoc est suspensa, & hypostasēs id est in fundo subsidētia.
- 29 Quot habere debet sedimentum, & pius quod optimum putandum est? Tria. ut sit candidum quia talia sunt membra solida, quæ a genitura nutriuntur, & leue per omnia: quia æquale ubiq; dominium facultatis supra materiam significat: & deniq; ut sit planum hoc est æquale, & suis partibus adhærens, & non diuulsum, quia nihil flatuosum ostendit quod eius continuitatem diuellat.
- 30 Quot sunt urinarum species exitiales? Tres. multum tenues: & atræ & crassæ præsertim si habuerint per totum admixtum nigrorem, eæ enim tãto deteriores censentur, q̄to fuerint crassiores.
- 31 Quot sunt pulsus maxime in ægris perniciosi? Tres. Hecticus qui perinde ac febres hecticæ quæ solidas corporis particulas corripuerunt, nullam conuersionem suscipit, sed talis semper, & affixus, & inmutatus permanet. Et scolicoides hoc est uermiculatus, per quem uermis supra summam arteriam reptantis opinio & emphasis exhibetur, qui paruus satis, & obscurus, & frequens est, & in eo differt ab undoso q̄ hic eleuatio & altior est. Tertius est mermericus on id est formicinus

cius nominatus, qui extreme imbecillus est, adeo ut nec eius paruitas, nec frequentia nec obscuritas, nec diastole id est distinctio tactu pernotari & usurpari possit. utriusque autem commune est, quod non uno ictu sed multis lationibus arteria eleuatur.

32 Quot sunt mittendi sanguinis scopi? Tres. Primo aduertendum est, ut uires sint fortes, ut ne sanguinem mitti prohibeant. Secundo magnitudo morbi quæ id auxiliij genus deposcat. Tertium est ut ætas puerilis non sit, nec ad senium uergens, quorum si quippiam deficiat, supersedere à sanguinis missione satius est. nam si imbecillis fuerit facultas uitalis: differre uenæ sectionem docet, quoad uires resiciantur, & quæ sit humorum in corpore incrementum, si morbus magnus non sit, hoc uti auxilio non cogit, cum per frictiones, inedias, balnea, possit plenitudo tolli. Pueri autem & senes: alteri ob humorum tenuitatem qui citissime exhalant, alteri ob imbecillitatem hoc remedium sustinere non possunt. At uero tempestas uel ualde frigens, uel feruens hoc adhiberi præsidium prohibet, merito cum uires prosternat.

33 Quot sunt quæ sanguinem mitti ad animi usque deliquium suadent? Tria. uehementissimus dolor, ingens uisceris alicuius inflammatio, ardentissimæ febres. In his nullum aliud efficacius uel præstantius auxilium ægris admo- uere possis.

34 Quot sunt uenæ quæ in cubito secantur? Tres. humeraria quam in capitis & oculorum affectionibus secant, & alia quæ per axillas ad cubiti dearticulationem fertur, quam & iecorariam & internam nominare medicis consuetudo est, & media tertia inter has (communis uel nigra dicta) quæ non magis supernas respicit partes quæ infernas.

35 Quot sunt sectionis in cubito uenarum differentiæ? Tres. aut enim recta secundum longitudinem fit sectio, aut obliqua, aut transuersa, sed in ea quidem quæ secundum rectum exercetur, sanguis haud ita decore erumpit à uase secto, nec uulneris labra facile coeunt, in obliqua melius & elegantius sanè prodit, & cum saltu egreditur, in sectione autem secundum transuersum facta tum cruor pulchre salit, tum oræ mox in se redeunt. quo circa tum administratur, cum iterum tundenda non est uena.

36 Quot sunt corruptionis naturalis (quam mortem appellare placuit) causæ necessariæ? Tres. duplices internæ & altera externa. Siccitas scilicet in solidis particulis continuo usque ad interitum semper procedens, à qua perfectæ operationes & membrorum munia impediuntur. Et excrementorum generatio

EROTEM AT. ANTO. LOD. MEDI.

prouentus ab epulis, & poculentis, quibus fluorem substantiæ reparamus. à quorum qualitatibus membra affici operæ precium est. Et tandem aer nos ambiens qui aut immodicè frigidus, aut calidus, aut siccus, aut humidus nostra corpora alterat, cui nunquam non obuiare nos nãecessum est.

37 Quot modis moriuntur homines in febribus sine crisi? Tribus. Nam quidam in principijs accessionum pereunt, à multitudine, uel crassitudine, uel lentore humorum suffocati, alij in declinationibus particularium inuasionum obeunt, digesto atque discusso simul calore natiuo cum eo qui est præter naturam. Sunt qui in statu particulari, aut in ascensionibus ratione status intereant, superante & tanquam per uim expugnante naturam uehementia morbi.

38 Quot sunt hebdomadæ quibus dies decretorij acutorum morborum continentur? Tres. Prima quæ in septimam terminatur, cuius quarta indicatrix est. Secunda quæ initium à sequenti hoc est octaua die capit, & in decimam quartam desinit, & ab undecima indicatur. & tertia quæ à fine præcedentis incipit, coniunctumque computatur, & uigessimam habet extremum. quos dies qui morbi exceßerint, non acuti iam simpliciter, sed ex recidencia nominantur.

39 Quot ex exercitio commoda proueniunt? Tria. Primo ex mutua frictione & contactu musculorum, & ossium inter se, robur quoddam acquiritur membris & aptitudo quædam ad uix patiendum. Secundo ad multum aeris ingressum meatus totius corporis expurgantur, & excrementa tertiæ concoctionis, & reliquæ digestionis particularum per insensibilem (quem dicunt) transpiratum digeruntur (in exercitijs namque spiritus tum frequentior se ipso, tum uelocior redditur). Et tandem postremo nutritiones fiunt melius, calore nimirum adaucto, qui ubi plurimus est, sentire & attrahere id quod aliturum est, elegantius potest.

40 Quot sunt lassitudinum species? Tres. Tensua quæ immodica copia pari modo omnibus humoribus inauctis procedit. ulcerosa quæ à succorum uitio (quod cacochymiam uocant) ortum habet. & inflammatoria quæ ex utraque commixta est, & tam redundantem colluuiem humorum, quam succorum prauitatem habet pro causa.

41 Quot sunt tempora: quibus elementorum qualitates attribuuntur? Tria. æstas calens & arida ignis modo est, hiems frigida & humida ut aqua, autumnus semper siccescit, ut tellus (quamuis non perinde sit frigidus) Ver autem temperatum est, & minime simile elementis, quin si calidum

et humidum aliquando euaserit, uarios ex putredine morbos committere omnino natum est.

42 Quot sunt scopi obseruandi ut tuto quis balneum ingrediatur? Tres. Primus ut in balneo non rigeat, qui lauaturus est (febrem enim rigor accendit). Secunda intentio est, ut non sit imbecillis particula aliqua principalis, (quippe ad hanc confluunt uicatim excrementa). Tertia ut non sit succorum crudorum in corpore copia congesta, quæ omnia si affuerint, nihil est cur thermas ingredi aeger uereatur.

43 Quot modis uictum tenuem operari possumus? Tribus. aut enim nihil exhibemus, sed in fame et esuritione ægros continemus, aut uomere à cibis protinus iubemus, aut ea dum dumtaxat cibaria propinamus, quæ nutrire nesciunt, sed aut nulluma ut exiguum corpori alimentum præbent. Ut sunt ferme quæ insignem aliquam qualitatem saporemue habent, et quæ lentoris sunt expertia, quo participare omnino debet quod nutriturum est.

44 Quot sunt hominum ætates in uniuersum? Tres. augmenti, et uigoris, et decrementi.

45 Quot sunt affectiones quibus male agens epar causa est, ut icteros morbus hoc est regius uel arquatatus consequatur? Tres. obstructio, et inflammatio, (quæ uel subito momento euenire potest) et scirrus hoc est tumor durus indolorius resistens tractui (hic autem diuturnior est). Horum itaq; aliquo impediente sanguis quidem per solitos meatus non expurgatur, bilis autem tendens unà cū cruore per corpus faciem decolorat, et ceruleam reddit, (quod in oculis præcipue denotatur), et iccoris sanè cum hæc eueniunt est morbus, coloris autem hæc in citreum uel ceruleum mutatio, symptoma solum id est casus est, qui ex uitio uisceris contrahitur. Contingit autem frequenter nihil epate patiente, sed natura biles ex alto per iudicationes expellente, ut talis cutis defedatio fiat, sed ante septimam fieri decretum impossibile est. post autem ut sit decretoria expulsio nihil uetat, præcipue si nihil durum sub dextras partes appareat.

46 Quot sunt hydropum hoc est aquarum intercutem differentia? Tres. ascites in qua uenter utris in morem aqua pleni tumefactus cernitur, et tympanites per quem secundum tympani legem pulsata alius resonat, et hyposarca cum multus ferme pituitosus humor sub carnem collectus est.

47 Quot sunt Ramicum differentiarum modi? Tres. alia quidem enterocela est, quando in oscheum hoc est in scrotum rectum intestinum cecidit. alia autem epiplocela uocatur, cum in testium uaginam omentum defluxit, et tertia est sarco-

cēla cum sub testes adnata caro berniosos uideri facit.

48 Quot sunt quæ obstructions in corpore uiarum (quas emphraxīs Græci nominant) moliantur ? Tria. humores in aliquam particulam confertim influentes, uel multi, uel crassi, uel lenti, hoc est participes uisciditatis.

49 Quot sunt inditia suppurationis quæ aliqua ex parte rumpi debet ? Tria. Rigor à puris crassitudine contractus, & febris uehemens quæ ferme ad purulentias quæ per halitum non resoluantur, magna ex parte consequitur. & grauitatis sensus, uniuerso pure affatim in particulam collecto.

50 Quotuplex est causa, q̄ per aliquas pleuritidas hoc est morbos laterales & uel pulmonum uel thoracis affectus, nec sputa nec ullæ screationes eunt ? Triplex. Prima est densitas loci patientis, (ab hoc enim nihil exhalat). Secunda. humoris uel crassitudo uel lentor. Tertia. ipsius facultatis expultricis imbecillitas non potens screare quod contentum intus est.

51 Quot sunt liquidorum corporum maneries quæ in abscessibus ut plurimum reperiri constat ? Tres. nam aut melli, aut pultibus, aut seuo adipiue, humor qui intus conditur, proportionalis & similis est, quod genus omne inde accepto uocabulo meliceridas, & steatomata, & atheromata nominant. Interdum autem & corpora solida, ut ungues, testas, crines, & alia id genus, abscessus cum diuiduntur ostendunt, sed rarerentur hæc accidunt.

52 Quot sunt principales scopi quos in abscessuum curatione habemus ? Tres. aut enim per halitum digerimus cum licet, aut putrescere facimus, & in pus saniemue conuertimus, aut ferro tandem secamus, quoties nec discuti materia nec maturari concedit. Illi igitur abscessus in quibus tenuis humor recipitur, omnes tres has intentiones subire possunt, ubi autem paulo crassior materia est. digeri non possunt, sed suppurari aut secari possunt. Steatomata autem quæ seui pinguitudini assimilem humorem includunt, dumtaxat manuum officio præsidium sibi postulant.

53 Quotuplex est tumorum qui præter naturam constant differentia ? Triplex. alij renixum faciunt, & inferunt dolorem, quos præcipue inflammationes appellant. alij sunt molles & dolore priuati, quos cedemata uocant, tertium genus eorum est, qui & duri sunt & doloris expertes, quos scirros uocari consuetum est.

54 Quot sunt lumbricorum species ? Tres. quidam enim ex eis sunt tenues, ascariides dicti, qui in fine crassioris intestini generantur, quales multos in subiugilibus genitos cernere est, quando cruditate laborant, quod ex foetore excrementorū demonstratur, & teretes uel rotundi, qui in superioribus & tenuibus intestinis

gignuntur. in pueris presertim, ut interdum ad uentriculum ascendunt, & stomachum acri morsu lancinent, & uellicent. Non est ita frequens uermis uel tineæ latæ generatio, quæ per tota interim intestina protenditur, ex eorum tunica ambiente nata, modo eorum animalium quæ à putredine ortum habent, ex quo genere cucurbitæ seminibus uideri similes exhibentur, cum in partes multas diuísam esse contigerit materiam ex qua constant.

55 Quot sunt quæ podagricis maxime nocent? Tria. Venereorum usus, & uina, & balnea.

59 Quot sunt quæ in omni rauedine & uocis deperditione conueniunt? Tria. pedes animalium, & præcipue bubuli, & ischades ubi ad ignem paululum sudaauerint, & succus caulium expressus si solus uel cum melle lingatur.

57 Quot sunt uerrucarum species? Tres. quædam enim sunt sessiles & expansæ, quæ mirmetiæ uocantur, & similes formicarum morsibus dolores afferant, quas nonnulli oris suctu à radice primum euulsas, & circumscriptas dentibus extrahere inueniunt. sunt & uerucæ pensiles quæ minima sui parte cutem attingunt, in summo latiores. sunt aliæ albæ & rotundæ capitibus clauorum similes quas helus id est clauos nominant.

58 Quot sunt liquida quibus in omnibus oculorum morbis uti conueniens est? Tria. lac præsertim cum recens ab ubere expressum est, & ex fenugræco decoctum, (mirifico namque modo prodest) & oui candidum quod luteo circumquaque appositum est. hoc enim præterquam quod dolorem soluit, & asperitates lenit, etiam suo lentore affectæ partis tunicis adhærescit, quod uel maxime in omnibus ocularijs medicamentis adesse oportet.

59 Quot sunt res quæ oculis maximopere nocent? Tres. fumus & frigidi uentorum flatus, & lachrymæ.

LIBER SECVNDVS PONIT

EROTEMATA DE GENITV- RA, DE CONCEPTI-

bus, de humoribus, spiritibus,
facultatibus, &
membris.

Quot sunt causæ inmodicæ uoluptatis qua incita animalia ad coi-
tus & uenerē furiosè mouentur? Tres. Prima est humiditas quæ-
dam semine paulū magis tenuis, acris, & serosa, titillans, & pru-
riens ut excernatur, quæ tum à renibus ad testes, tū uero à glandu-
lis quibusdam quæ utrinq; collo uesicæ adiacent, in pe-
nem emittitur, & uoluptatem tum auget, tum ad con-
cubitus exagitat. Secunda est multus spiritus gigniti-
uus in genitura cōtentus tendens particulas, & querens egressum. Tertio summum
adeo in id confert partium genitaliū sensus, qui tantus sanè esse perhibetur, ut mor-
su scorpionis icta, post mortem in se contrahantur, & perhorrescant.

2 Quot sunt commoda foeminei seminis quod mulier habet? Tria. Primum est,
ut foemina stimulos præbeat, ad sentiendam ueneris uoluptatem: qua sanè ratione
& appetat marem, & generationis opus propagetur. Secundum quia ex eo ma-
sculinum alitur semen. Tertium est ut sua conspersione uulua collum distendat &
patefaciat, ut recta mas genituram ei aculetur, ut ad internum matricis alueum
perueniat.

3 Quot in partes distribuitur dū foemina genituram intus suscipit, sanguis qui
per ora uasorum ad uteri alueum progreditur? In tres. Ex ea quæ purior &
defecator est tum gignitur, tum alitur conceptus. Secunda parum ante par-
tum ad mammillas confertur, quo loco tum cordis calore quod prope subiacet,
tum uicæ ambagibus atq; assidua thoracis mobilitate in candidum lactis liquorem
transmutatur. Tertia pars quæ impura & excrementitia est, ad parturitionis
tempus reseruatur, ne si ante excerneretur, causa fieret abortus, & ut enixum
faciliorem reddat.

4 Quot tunicas uel inuolucra habet embryon? Tria. Prima est agnōs uel amniō
quæ suscipit sudorem ipsius foetus, secunda est alantoidēs à farcimibus dicta, in

quam per urachon id est urinariū meatum, qui in umbilico medio est, lotium expurgatur, tertia est chorion id est secundina membrana duplex colligans & connectens uasa, & acetabula omnia ab orificijs uasorum, quæ sunt in locellis exorta, per quæ conceptus cum matricibus copulantur. Nihil uero opus etiamnum quarta tunica est ad susceptionem stercoris. quippe affatim liquidum & humidum est, quidquid à lactis superat alimento.

5 Quot sunt causæ propter quas membranæ quibus tanquam fascijs in utero foetus obuoluitur, tenues adeo sunt factæ, ut nisi diligenter quis inspiciat, latere earum multiplicitas possit? Tres. Prima ut ne regionem intus occupent, quæ ferendo conceptui uacare debuit, secunda ut ne onus molestum sint matri quæ uterum gestat, tertio ut facile in partu dirumperentur.

6 Quot sunt utilitates humiditatum, quæ in inuoluchris foetus continetur? Tres. Prima est ut superfluitates excrementorum à foetu emundentur, secunda ut in ijs humoribus innatans & sublatus conceptus minus uteros grauet, quod in tantum utile est ut non cotyledones id est acetabula abstrumpantur. tertio quia multum opis & emolumentum conferunt in parturitionibus lapsum sua lubricitate prebentes, & mollius laxiusque reddentes matricis collum, quod peritæ obstetrices imitatae (si prædictæ humiditates effluerint) oleis & unguinibus facere & assequi consueuerunt.

7 Quot habent in utero foetus quibus differunt à iam natis? Tria. Primo namque pulmo ruber exacte in ijs est, in ijs uero qui sunt in lucem editi, albus & spumosus tam ex thoracis impulsu, quam ex proprio motu. Secundo, qui in utero adhuc gestantur, per umbilici meatum lotium ad tunicam expellunt, perfecti autem per porum urinarium qui ad collum uesicæ est, mingunt. Tertio, pulmo quidem exterius à corde nutritur, per uenam arterialem alimento delegato. in ijs autem qui adhuc in alio manent, ex concaua uena, per germen magnū ad arteriam uenosam pulmonis missum, quod uas nimirum sanguineum in conceptibus est, spiritale uero in perfectis.

8 Quot sunt res circa humanum corpus in quibus naturæ commentum, & industria potissimum eo artis peruenit, ut quæ nam ea sit ex toto inueniri non possit? Tres. Primo namque est matricum colli dilatatio tanta in partu, ut illac foetus prodire possit, cum reliquo tempore quo uterius portatur, eius ita conuiueant, & coeant sibi mutuo ora, ut specilli tenuissimus mucro nequicquam pertranseat. Secundo est palpebræ superioris motus, cum attollitur, cuius nullus musculus per anatomas hoc est dissectiones cernitur, qui dux sit & auctor. Tertio est neruus concauus ab ossibus pubis exortus, qui ad pudendum peruenit, quo spiritu impleto tendi colem contingit, cum ab osse ligamentum non cauum, sed durum & forte enascatur.

- 9 Quot sunt in mulieribus particulae quae uiris non adsunt? Tres. uulua hoc est genitale foemineum, & uterus, & ubera utrinque propendentia.
- 10 Quot sunt ad generationem deseruentia membra? Tria. uterus, coles, & testes.
- 11 Quot sunt quae animalibus excelsis accidunt? Tria. Suauiores namque multo & sapidiores sunt excisorum & castratorum omnium carnes, graueolentes autem & uirosam habentes odorem (ita ut testiculorum plane qualitatem refferant) eorum quae libidini dant operam. Et nec ad uenerem stimulantur, sed frigidius ad hanc se habent. Et tandem uirium amisso robore nedum uim generandi deperdunt, sed & effoeta tanquam & senilia animantia consenescent.
- 12 Quot utilitates potissimum ex testibus animali proueniunt? Tres. Primo ad successionem generis & propaginem conferunt. Ad haec & robur uiresque augent, & conseruant, ijs namque excisis mas quidem si fuerit effoeminatur, & uiriles animos perdit, foemina autem non amplius mulier remanet, nec uoluptatis uenerae quae in coitu consimiliter appetens est, sed foemineae (si dictu par est) naturam amittit. Et denique tanquam alterum a corde caloris innati principium: totum corpus calefaciunt. Refrigerantur quippe omnia excelsa.
- 13 Quot sunt animalium genera quae testiculos non prominentes sed constrictos & inter abdominis membranam abditos continent, ut adeo septum transversum contingant? Tria. inter quadrupedes sues lutulenti, & auium in uniuersum genus omne, & castores hoc est sibri quos falso conuulsos testes tradunt, persequentibus sponte concedere, quo raptores euadant, & sibi de anima currentibus uitam consulant.
- 14 Quot sunt quae foeminae accidunt propterea quod uiro quocumque frigidior est? Tria. Primo namque uterus & in totum uasa genitalia intro contenta remanserunt, non potentia praebecillitate caloris exire foras, sed aruum utile portandis conceptibus fuerunt. Non enim particulis, sed earum positionibus mulier & masculus distant. Secundo cum non possint totum quod concoxit, in se alimentum absumere, quod fieret si aequae calens maribus foemina fuisset facta, multum de superfluo nutrimento relinquunt, quod per singulos menses excernitur, ex quo tum materia generando conceptui, tum alendo post partum ubertim lactis copia suppeditatur.
- 15 Quot similitudines in genitis considerari possunt? Tres. Una est similitudo in specie, quae plerumque & maxima ex parte matrem consequitur, quae materiam praebet generationi subiectam. Alia est similitudo in sexu, cum mas masculino, uel foemellae foemina similatur, quae ex calore uel frigore utriusque commixti seminis prouenit. Tertia, est similitudo in forma uel figura, quoties alterum ex parentibus uultu ipso uel aliquibus partibus corporis referunt nati. Nam interdum mares similes ma-

tribus in effigie nascuntur, & e conuerso, quod fit cum uis particularum cōformatrix quæ est in seminibus, altera alteram superat, uel ex toto uel ex parte.

16 Quot sunt naturales humores? Tres. Primum sanguis, deinde bilis cum flaua tum atra. Vt in uino aliud est flos qui in alto spumescit, aliud uinū quod natat in medio, aliud fex quæ in fundo subst̄tat. Pituita autem in uentre potius ex cibarijs ad hoc dispositis q̄ in iocinore generatur.

17 Quot sunt particule corporis in quibus multæ pituitates semper reperiuntur congestæ? Tres. Cerebrum propter innatam temperiei frigiditatem. Omnium enim partium humidissima & frigida maxime quod ad propriam substantiam attinet, est, & tanq̄ camini tectum, uel ollæ operculum ascēdentium exhalationum excipit & cogit superfluitates. Sed & pulmones, propter destillatiōes & catarrhos deorsum profluentes, quos propter tussibus sæpius eos tentatū iri exploratum est. Ventrīcus item quidam lacus est pituitosis superfluitatibus copiosissimè scatens, quæ ex ciborū reliquijs relinquuntur. Articuli quoq̄ omnes & quæcūq̄ particule sunt bene mobiles, ut oculi, pinguitudine quadam mucco simili & lenta delibuta sunt, ut rotarum axes, ne in uehementibus motibus desiccata rumperentur.

18 Quot sunt uasa quæ sanguinem in iocinore generatum expurgāt? Tria. Lien qui atram bilē trahit. Et uesica fellis quæ flauam bilem suscipit. Et renes per quos serum sanguinis eliquatur.

19 Quot sunt superfluitates quas à sanguine nuper genito expurgari oportet? Tres. bilis cum flaua, tum atra, & urina quæ serum quoddam sanguinis est.

20 Quot sunt ad purganda serosa excrementa à natura inuēta uasa? Tria. Renes, & uesica locij susceptrix, & pori uretēres hoc est urinarij.

21 Quot sunt uasa communia omnium particularum? Tria. Arteriæ, nerui, & uenæ. Per neruos sensus præstat. Arteriæ innatā caliditatem refrigerant & uentilant perpetuo motu. Ex uenis sugunt per tunicam alimoniam membra.

22 Quot sunt spirituum speties? Tres. Alius est animalis, alius uitalis, alius naturalis, & alios quidem ponendos esse, & præsertim animale, multum euidēs est, de naturali non æquè certum.

23 Quot sunt utilitates quas aer inspiratus præstat? Tres. Quarum prima est ut refrigeret calorem innatum, secunda ut fiat nutritio & materia ex qua formetur spiritus animalis, & ut cum expiratus fuerit fumosa & fuliginosa excrementa educat secum à quibus cordis obducitur calor.

24 Quot coctiones spiritus per inspirationē attractus patitur: anteq̄ fiat animalis? Tres. Primā à pulmonibus in quibus primū concoquitur perinde ac sanguis

à carne epatis. Secundam in plexu mirabili quem retiformem nomināt. Et tertiam in uentriculis cerebri.

25 Quot sunt concoctiones? Tres. Prima quæ fit in uentre coctio, & sanguificatio quæ à iocinore exercetur, & nutritio quæ fit in membris.

26 Quot sunt quæ faciunt, ut cibi alioquin duri & difficiles bene cōcoquantur? Tria. Venter calidus, in hoc enim leuia edulia, & concoctu facilia corrumpuntur, & in fumosos ructus abeunt. Et profundus somnus, & labor uehemēs. Hæc nãq; uel multum pertinaces uinci & superari epulas compellunt.

27 Quot sunt causæ propter quas mulieres coeūtes sanguinē tamen nō expuant, quod uiris frequenter accidit? Tres. nempe quia habitum totius corporis humidiorē habent, ut minus facile arteriæ disrumpi ob siccitatem tunicarum periclitētur. & quia minus in lecti certamine laborant, & deniq; quia per imas partes mēstrua ijs purgari consueuerunt. Viri autem qui coitum frequentant, cruoris screatus subeunt, tum propter tensionem uehementem, tum propter communionem arteriarū quæ à thorace ad testiculos perueniunt.

28 Quot sunt à quibus perficitur attractio? Tria. Vt inane q̄tum fieri possit euitetur. & calidi ratione quod sibi pabula petit, & à proprietate, quæ quod sibi familiare est, attrahit. Vt in fabrorum follibus, & lucernarum flammis, & magnetē lapide qui ferrum ad se latente uicōnellit, conspicuum cuius facile esse potest.

29 Quot modis attractionum cor utitur? Omnibus. Namq; & calidissimū est ut flammarum instar ad se asciscat alimētum. Et plurimum dilatatur, ut follīū more nē inane sequatur, sibi sanguinem attrahat. Et perinde ac magnetis lapis ferrum rapit, quia familiare sibi est, ita & cor sanguinem ut pote sibi familiarissimum trahit. Vnde si animal quodcūq; fame perire compellas, non tamen cor, nec epar tabida aut macie confecta reperientur. alterū quia fons sanguinis est, alterum propter uehementem attrahendi uim qua donatum est.

30 Quot sunt facultates uel uirtutes quibus totum corpus regitur atq; dispensatur? Tres. Vitalis uel irascibilis quæ in corde posita est. naturalis, uel alatrix, uel uegetatiua, uel concupiscibilis quæ iocinoris solium sibi uendicat, & animalis uel princeps uel rationalis quæ in cerebro collocatur.

31 Quot sunt mēbra ad uitam necessaria? Tria. cor, cerebrum, & iecur. dydymi autem ad generationis perennitatem accommodantur.

32 Quot sunt uasa à principalibus orta quæ illorū defferūt facultates ad membra? Terna. dorsalis medulla (quam rachiten appellant) à cerebro ceu truncus quidam prodit. ab epatis gibbis uena caua omnium maxima exoritur. ex cordis sinistro

specu arteria magna (quam & adortam nominant) producitur. à quibus germina
& vitulamina passim, & emanationes quædam in proximas particulas deriuantur,
quibus totum corpus irrigatur, & accipit quod ad uitam tuendã necessarium est.

33 Quot sunt in humano corpore particule similes à se non multum differen-
tes? Tres. chartilago intus subungēs ossa, & neruus qui sensum præstat, & ligamē-
tum ab ossibus natum, ossium articulationes uintiendo colligat. ex quibus in inas hoc
est fibras tenuissimas deductis: & mutuo cōplicitis, musculus generatur, instru-
mentum uoluntarij motus. Tendo autem musculi quædam deneruatio est, cum scili-
cet ligamentorum & neruorum fibræ per musculum minutim dispersæ, rursus in
unum tendonem coeunt, qui mouēdæ particule implātatur, atq; huius gratia muscu-
lus factus est.

34 Quot sunt quæ musculi propriam substātiā componunt? Tria. Nerui, &
ligamenta subtilissimè diuisa & corrupta ad generationem tertij, ex quibus muscu-
lus resultat medium extremorum, nec tam sentire aptum ut neruus, nec tam durum
& uix patile ut ligamentum. Inest illi & caro quæ ceu fasciculus quispiam è lana
aut penicillus, eius replet inanitates. Venæ autem & arteriæ non sunt de musculi
substātia, sed riuuli quidam communes, & canales qui passim defferuntur per to-
rum corpus, ad portandum alimentum.

35 Quot sunt intentiones ipsi naturæ cum mittit ad particulas neruos? Tres. ut
sint sentiendi organa, & fiant motionis uoluntariæ instrumenta, & ut ea quæ tri-
stītiā inducunt, si quid nocuerit, dignoscantur. Vnde ad quinq; sensus &
musculos qui insignes aliquas motiones obire debent, notabiles mole ner-
uos natura demandat, ad uiscera autem ut cor, epar, renes, pulmo-
nes, exigui & uix uisu perceptibiles perueniunt, in tantum ut
differāt à plantis & animalis particule fiant. Nam
si omni carerent sensu, quo discernant quod
noxium est, faciliè eorum substan-
tia corrumpetur.

LIBER TERTIVS EROTE- MATA CONTINET DE SIM-

plicibus, & partibus maxime communibus
totius corporis.

1. *Quot in lacte substantiæ reperiuntur? Tres. ex alia serum exprimitur, ex alia pressi copia lactis cogitur, ex tertia pingue butyrum coalescit.*

2. *Quot sunt lactis opera? Tria. abstergere & mundare propter serosam humiditatē quæ in eo est. astringere & cogere propter casealem partem quæ optime uulnera recentia glutinat, & deniq; celerrimè nutrire propter transmutationis facilitatem. Quam ob rem ab ulcere pulmonis tabidis, accommodatissimum est: abstergit enim & expurgat illis ulcus, & glutinat, & in breuissimo tempore alimoniam præstat, quæ maxime egent toto consumpto corpore.*

3. *Quot inter oui putamen partes genere diuersæ continentur? Tres. humor albus & leuis quo passim ad lippitudines & ophthalmias oculorum medici utuntur, & lecythos à Græcis appellata, hoc est luteum uel uitellus. & membrana subtilissima quæ dictos humores ambitu suo comprehendit.*

4. *Quot in uuæ acino partes insunt? Tres. primum quod est ueluti caro uuæ, & succus inter carnem contentus, & unus aut plures nuclei qui non cōcoquantur, sed nullam alterationem passi, deijtiuntur & subeunt per imam aluum.*

5. *Quot substantias in citreo hoc est malo medico pernotamus? Tres. Primo adest exterior cortex pallidus & flauescens, qui concoctiones adiuuat comesstus, & calidus est. deinde quædam substantia alba, quæ tanq; caro est insipida, & pituitosa, quam ex garo comedunt emendates fatuitatē saporis. & id postremo quod semen continet (cuius uis ingens contra uenena traditur) ad omnia ferme inutile, præterq; q acetum exacuit, si in illud infundatur.*

6. *Quot sunt medicinarum gradus qui sensu percipi possunt? Tres. unus qui manifeste & euidenter suum opus operatur, secundus qui uehementer nimis hoc facit, ultimus particulam perurit & æscharas hoc est crustulas producit, uel in infrigidantibus, qui tanq; mortuos reddit artus, sensumq; omnem adimit. Humiditas ad hunc ordinem non extenditur. quæ cūq; uero in quarto ordine desiccant, omnino item*